

Proměny rodiny ve společenské realitě – právní aspekty

Martin Cibula

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martin CIBULA**
Osobní číslo: **H118039**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Proměny rodiny ve společenské realitě – právní aspekty**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vývoj a postavení rodiny ve společnosti
- na možnosti a problematiku výchovy dítěte v různých typech rodin
- na problémy vznikající při uplatňování právního stanoviska při rozvodu, zániku partnerství a rozchodu

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

Zákon o registrovaném partnerství: právní stav ke dni 1. března 2010; redakční uzávěrka 15.2.2010. Praha: C.H. Beck, 2010

Zákon o rodině: právní stav ke dni 1. března 2010; redakční uzávěrka 15.2.2010. Praha: C.H. Beck, 2010

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: právní stav ke dni 1. března 2010; redakční uzávěrka 15.2.2010. Praha: C.H. Beck, 2010

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: právní stav ke dni 1. března 2010; redakční uzávěrka 15.2.2010. Praha: C.H. Beck, 2010

Čermáková, M. Proměny současné české rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000

Dudová, R. Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007

Francová, M., Dvořáková Závodská, J. Rozvody, rozchody a zánik partnerství. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010

Holub, M. Zákon o rodině: s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími. Praha: Leges, 2011

Kocourková, J., Rabušic, L. Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, 2006

Kovařík, J. Současná rodina: Problémy - konstanty - proměny - naděje. Praha: Asociace manželských a rodinných poradců ČR, 1996

Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008

Prudký, L. Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech. Praha: Cerm, 2004

Sirovátka, T., Hora, O. Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti. Boskovice: Albert, 2008

Šínová, R. Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. Praha: Leges, 2010

Špaňhelová, I. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada, 2010

Šťastná, A. Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích. Praha: VÚPSV, 2009

Tuček, M. Česká rodina v transformaci - Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998

Veselá, R. a kol. Rodina a rodinné právo - historie, současnost a perspektivy. Praha: Eurolex Bohemia, 2005

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Rozsah bakalářské práce:
Rozsah příloh:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková**
Katedra práva a právní vědy
Datum zadání bakalářské práce: **16. března 2012**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2013**

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. JUDr. Pavel Hungr, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Martin LIBULA

.....
Jméno, příjmení studenta

.....
Podpis

V Brně 24. 4. 2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávající zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vádného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na proměnu rodiny ve společenské realitě z hlediska právních aspektů.

Teoretická část v jednotlivých kapitolách popisuje vývoj rodiny a její hlavní funkce ve společnosti. Dále se věnuje rozpadu různých typů rodin, výchově dítěte a v neposlední řadě i současné legislativě.

Praktická část se skládá z výzkumu, který měl za cíl odhalit důvody, které brání nesezdaným párům vstoupit do manželského svazku a verifikovat stanovené hypotézy.

Klíčová slova: rodina, vývoj, společnost, rozpad rodiny, výchova dítěte, právní aspekty, legislativa

Abstract

The thesis is focused on the transformation of families in the social reality in terms of legal aspects.

Each chapter in the theoretical part describes the development of the family and its main function in society. It also discusses break-up of different types of families and the child care and not least the current legislation.

The practical part consists of research that aimed to uncover the reasons that prevent non-married couples to get married and verify hypotheses mentioned.

Keywords: family, development, society, family breakdown, child care, legal aspects, legislation

Děkuji paní PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat mé rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli během mého studia i při zpracování mé bakalářské práce, a kterých si nesmírně vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA	12
1.1 HISTORIE A FUNKCE RODINY	13
1.2 TYPOLOGIE RODIN	16
1.3 SOUČASNÁ RODINA	20
2 ROZPAD RODINY	22
2.1 ROZVOD	22
2.2 ZÁNİK REGISTROVANÉHO PARTNERSTVÍ	26
2.3 ROZCHOD NESEZDANÉHO PÁRU	28
3 VÝCHOVA DÍTĚTE	32
3.1 VÝCHOVA PO ROZVODU	33
3.2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	34
3.3 JINÁ VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ	36
4 PRÁVNÍ ASPEKTY	39
4.1 LEGISLATIVA	39
4.2 ZÁKON O RODINĚ	41
4.3 VZNIK MANŽELSTVÍ	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
5 EMPIRICKÁ ČÁST	47
5.1 STANOVENÍ CÍLE A FORMULACE HYPOTÉZ	47
5.2 PŘÍPRAVA DOTAZNÍKU	47
5.3 ANALÝZA A PREZENTACE ZÍSKANÝCH DAT	48
5.4 ZHODNOCENÍ VÝZKUMU	53
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61
SEZNAM OBRÁZKŮ	62
SEZNAM TABULEK	63
SEZNAM PŘÍLOH	64

ÚVOD

Rodina jako základ společnosti prošla výraznými změnami a její dnešní postavení je odlišné než bylo v minulosti. Ekonomická nejistota dnešní doby se citelně dotýká většiny rodin, a proto dochází k změnám jejich priorit. Odkládá se vstup do manželství a založení rodiny, zvyšuje se počet rozvodů a dětí narozených v partnerském svazku nebo svobodným matkám. S tím souvisí také problematika výchovy dětí, která už není „ideálem“ minulé doby, ale pomalu je vytlačována na okraj rodinných důležitostí.

V dnešní době mladé rodiny hlavně řeší otázky bydlení a zaměstnání, jak být finančně soběstační a děti se stávají luxusem, které si mnohé z nich nemohou dovolit. Mění se i aspekty ženské a mužské role, které přinášejí změnu životního stylu a tím i odlišný pohled na rodinu v porovnání s dříve narozenou generací.

Všechny tyto důvody zásadní měrou ovlivňují zachování rodiny jako plně funkčního celku, který je základním stavebním kamenem společnosti. V případě, že rodina svoji funkci ztratí, přichází na řadu její rozpad a následuje uplatňování právního stanoviska při rozvodu, rozchodu nebo zániku partnerství.

Velmi důležitým aspektem při rozpadu rodiny je zachování práv dítěte, které ztrátou rodinného prostředí bývá nejvíce zasaženo. Bohužel v mnoha případech dochází k prosazování vlastních zájmů před zájmy dítěte. Výsledkem pak často bývá úplná ztráta komunikace bývalých partnerů a dítě jako zbraň pro dosažení vlastního úspěchu. V tomto případě by měl zasáhnout stát, aby práva dítěte byla ve všech případech ochráněna.

Cíl bakalářské práce v teoretické části:

- *charakterizovat vývoj a postavení rodiny v naší společnosti*
- *popsat příklady vzájemného soužití partnerů*
- *zaměřit se na problematiku výchovy dítěte v různých typech rodin*
- *charakterizovat právní aspekty se zaměřením na rodinné právo, zejména na zákon o rodině a zákon o sociálně-právní ochraně dětí*

Cíl bakalářské práce v praktické části:

- *zjistit pomocí kvantitativní metodologie – dotazníků důvody, které omezují nesezdaným párům vstoupit do manželského svazku*
- *ověřit stanovené hypotézy*
- *interpretovat získaná data*

Práce je zaměřena na vývoj a proměny rodiny ve společenské realitě s orientací na právní aspekty. Jedná se o problematiku nejen sociální pedagogiky, ale celé naší společnosti, která se k této otázce v některých případech staví přinejmenším lhostejně.

Výsledkem je zamyšlení nad proměnou, kterou prošla rodina současně s vývojem společnosti v posledních letech. Práce srovnává různé typy rodin a popisuje změnu jejich hodnotových orientací v souvislosti se zvyšujícím se ekonomickým tlakem. Zvláštní pozornost je věnována i rozpadu rodiny včetně uplatnění právního stanoviska, na ochranu práv dítěte a dopadu na jednotlivé členy rodiny.

Závěr bakalářské práce se zaměřuje na vyhodnocení aktuálního postavení a stavu rodiny v naší společnosti a pokouší se nastínit její další možný vývoj.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Slovo běžně používané, ale jeho význam nemusí být každému z nás úplně jasný. Laik si představí místo, kde prožil své dětství a současně se nevědomky od svých rodičů začal seznamovat s pravidly a vzorci chování. Ve většině případů i místo, kde o něj bylo pečováno a byl veden tak, aby byl co nejlépe připraven pro život „tam venku.“ Bohužel podmínky nejsou ve všech případech ideální, a proto výsledek v mnoha případech nedopadl podle očekávání rodičů, ale i samotné společnosti. V těchto situacích pak přichází na řadu pomoc specializovaných pracovišť tak, aby napáchané škody byly co nejmenší.

Teoriemi rodiny se zabývá mnoho vědních oborů, za které jmenujme například pedagogiku, psychologii, sociologii a v neposlední řadě i právo. Rodina je totiž základní a nejvýznamnější společenskou jednotkou, jejíž společenský význam je nezastupitelný a z tohoto důvodu je pod ochranou státu a chráněna zákonem.¹ Nerozlučně k životu patří i rodinné problémy, které ovlivňují mnoho lidských osudů, a proto je důležité tyto problémy včas identifikovat a ihned začít řešit.

Definice rodiny se ruku v ruce se společností neustále vyvíjí a odborná literatura ji popisuje rozdílně napříč spektrem vědních oborů, a to podle svého zaměření. Odlišně ji také vnímala i společnost za minulého režimu a Příruční slovník naučný (1966) ji v té době charakterizoval jako „*společenskou jednotku, jež zahrnuje vztahy mezi mužem a ženou, rodiči a dětmi v užším nebo širším smyslu a jejíž členové si navzájem poskytují morální pomoc a starají se jeden o druhého.*“² Sociologický slovník ji naopak na přelomu tisíciletí popisuje jako „*formu dlouhodobého soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti.*“³ Obě definice mají mnoho společného, ale v každém případě by to zjednodušeně řečeno mělo být místo, kde se muž a žena vzájemně respektují, s láskou vychovávají a vzdělávají své potomky a ochraňují jejich zájmy.

Vypadá to velmi jednoduše, ale opak bývá někdy pravdou. Rodina není vždy místem, kam by se člověk rád vracel nebo na které by si s oblibou vzpomněl. Je to i místo plné hádek, neochoty vzájemně spolupracovat a vzniklé problémy racionálně řešit. Nejen

¹ Veselá, Renata a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, s. 13

² Procházka, Vladimír. Příruční slovník naučný 3. díl, s. 867

³ Jandourek, Jan. Sociologický slovník, s. 206

tyto důvody pak vedou k selhání rodičů v jedné z nejdůležitějších funkcí jejich života, a to zajistit plynulý a zdravý vývoj svého dítěte.

V § 18 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění, dále jen ZOR, je uvedeno, že „muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o svoje děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.“⁴ Manželé by se proto měli ve vlastním zájmu snažit dodržovat nejen tento paragraf.

1.1 Historie a funkce rodiny

Rodina jako specifická a nejstarší lidská společenská instituce⁵ vznikla v době, kdy člověk nesměle začal poznávat a osazovat naši zemi. Důvody, které k tomuto životu ve skupině vedly, byly zcela pragmatické a zajišťovaly větší šanci na přežití. Bylo důležité zajistit pokračování rodu, společně pečovat a vychovávat děti a zabezpečit ochranu skupiny před vnějšími vlivy. Člověk té doby totiž neměl dostatek zkušeností pro samostatný život a přežít mimo společenství bylo pro jedince téměř nemožné.

Ve starověku, tj. od počátku 3. tis. př. n. l. se vznikem nejstarších civilizací až do 5. století n. l., kdy zanikla římská říše a začíná středověk, byla rodina vnímána odlišným způsobem, než je tomu dnes. Důvod je jednoduchý, jelikož rodina zahrnovala všechny společně bydlící a hospodařící lidi, kteří spadali pod vedení „hlavy rodiny.“ Jednalo se o tzv. skupinovou rodinu, která zahrnovala nejen pokrevní příbuzné, ale i ostatní pracovníky, kteří žili pohromadě pod jednou střechou a podíleli se na provozu hospodářství. Byla to také představa římského práva i bible, neboť obě kultury, tedy kultura antická i židovská do rodiny počítaly otroky a později i služebnictvo a případně další zaměstnance.⁶ Z dnešního pohledu by se jednalo pouze o „velkou domácnost“ a ne o opravdovou rodinu, jelikož do té zahrnujeme většinou pouze nejbližší příbuzenstvo.

Dalším vývojovým stupněm, který následoval, byla rodina matriarchální. V této rodině převažovala autorita ženy, jelikož zajišťovala obživu a starala se o obydlí. Manželství bylo nejdříve oddělené a každý z partnerů žil ve svém rodišti. Zpočátku se jen navštěvovali a muž docházel do příbytku své ženy, kam se také později trvale přestěhoval.

⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

⁵ Matějček, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, s. 15

⁶ Možný, Ivo. Moderní rodina, s. 18

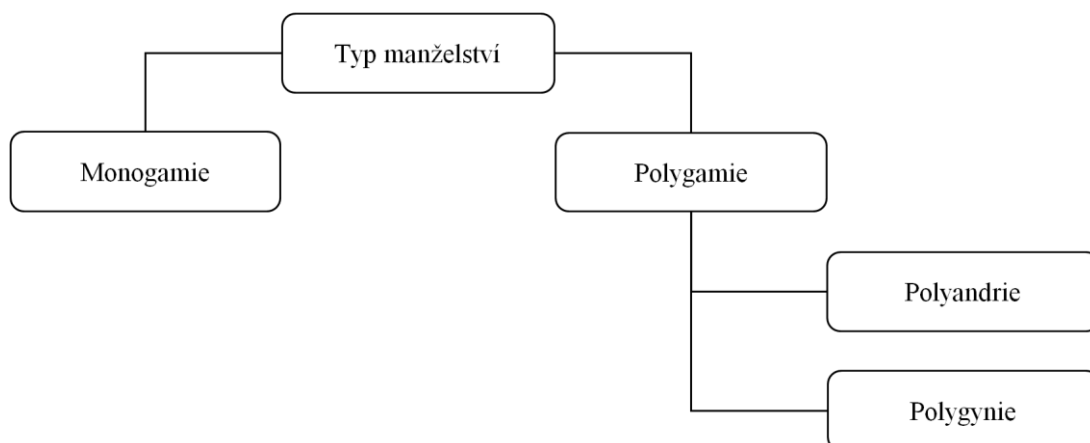
Jedná se o matrilokalitu, typ manželského soužití, který je charakteristický tím, že muž žije se ženou v příbuzenské skupině své manželky.⁷

Klíčové postavení žen se udrželo až do patriarchálního typu rodiny, ve které se kladl důraz na mužské hodnoty. Vládnoucí úlohu převzal muž, který měl na starost činnost celé rodiny. Soužití bylo patrilokální, kdy žena bydlela v domě svého muže a stala se na něm zcela závislou.

Prozatím poslední formou je rodina egalitární, kde výrazně nepřevažuje vliv ani jednoho z partnerů a autorita bývá rozdělena rovnoměrně. Uvedené soužití je majoritním podílem zastoupené ve většině moderních společností a manželé žijí zpravidla neolokálně, tzn. samostatně bez svých rodičů.

Rodina prošla vývojem také z hlediska formy manželství a obrázek 1 uvádí její základní modely.

Obrázek 1 Grafické znázornění typu manželství

Pramen: Zpracoval autor

Nejrozšířenější formou soužití je monogamie, jež je tvořena párem muže a ženy. Většina společností stále považuje monogamii za optimální formu zajišťující výchovu potomstva a stabilitu svazku.⁸

⁷ Bulisová, Jiřina. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M – Ž, s. 37

⁸ Bulisová, Jiřina. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M – Ž, s. 83

Polygamie je charakteristická soužitím jednoho partnera s více partnery opačného pohlaví a rozděluje se na polyandrii a polygynii. V kulturách nejméně zastoupeným modelem je polyandrie, kdy žena žije s více muži. Tento způsob se vyskytoval například u Tibetánů a Inuitů.⁹

V případě, že muž žije s více ženami, jedná se o polygynii. Uvedený způsob vzájemného soužití je typický především pro muslimskou kulturu a ekonomicky zajištěné muže. Počet žen však může být také omezený a především muslimská společnost redukuje počet partnerek na nejvýše 4.¹⁰

V některých společnostech je polygamie i nadále tolerována, ale monogamie se stává stále častějším způsobem vzájemného soužití manželů. Stala se nedílnou součástí nejen moderní západoevropské kultury, ale do popředí se dostává i v kulturách dříve mnohoženství zaslíbených. Je to hlavně otázka ekonomického a celosvětového vývoje, ale i pohledu na moderní způsob života. Skutečností je, že se rodina stala primární skupinou a neustále se vyvíjí v prostoru a čase.

Pro společnost je také žádoucí, aby rodina plnila své funkce, které jsou jedním z významných segmentů zajišťující plynulý proces jejího rozvoje. Tyto funkce jsou realizovány v prostředí a působením biologických, hospodářských, morálních, psychologických, právních a dalších procesů.¹¹ Ovlivňují nejen členy samotné rodiny, ale mají význam i pro celou společnost. Jen zdravá a dobře fungující rodina je zárukou zdravé výchovy dětí.¹²

K nejdůležitějším funkcím patří:

- ✓ **biologická** funkce, jež zaručuje pokračování rodu a stálou reprodukci obyvatelstva
- ✓ **ekonomická** funkce, která uspokojuje potřeby a zabezpečuje své členy po materiální stránce
- ✓ **emocionální** funkce poskytuje především dětem jejich zdravý vývoj a všem členům uspokojuje jejich citové požadavky
- ✓ **výchovná** funkce seznamuje a učí děti základním pravidlům chování i společnosti a je podmínkou pro bezproblémové začlenění jedince do života

⁹ Bulisová, Jiřina. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M – Ž, s. 243

¹⁰ Bulisová, Jiřina. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích M – Ž, s. 244

¹¹ Veselá, Renata a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, s. 19

¹² Veselá, Renata a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, s. 13

- ✓ **pečovatelská** zajišťuje celkové potřeby svých členů, především je podporuje při vzniklých problémech

Případné nedostatečné rozvíjení nebo dokonce úplné selhání některé z funkcí může vést k neuspokojivému rozvoji jednotlivých členů a chybnému fungování rodiny jako celku.

Absence dobrého zázemí a správné výchovy, ale i přítomnost citového strádání zanechávají trvalé následky, které lze jen stěží napravit. Nejhorší dopady však zanechávají na dětech, které si zpočátku ani neuvědomují, že se děje něco špatného. Nestandardní podmínky později přijímají jako zcela normální jev a nakonec si získaný handicap nesou po zbytek svého života.

Je jen na rodičích, zda si možné následky uvědomí a budou se dětem snažit zajistit odpovídající zázemí pro jejich další rozvoj, jak je uvedeno v § 31 odst. 1 písm. a) ZOR. Ten uvádí, že „*rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.*“¹³

1.2 Typologie rodin

Jednotlivé typy rodin rozdělujeme především z hlediska způsobu vzájemného soužití partnerů.

Základním a nejčastějším modelem je manželství, které je v ZOR definováno jako „*trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem.*“¹⁴ Předpoklady nutné pro jeho vznik jsou určeny zákonem a naše společnost umožňuje uzavřít manželství v občanském, církevním nebo konzulárním sňatku. Právní úpravy v důležitých situacích umožňují uzavřít manželství také zástupcem jednoho ze snoubenců, a to za dodržení stanovených podmínek. Ve výše uvedených případech může manželství uzavřít jen osoba způsobilá k právním úkonům, v opačném případě vysloví soud neplatnost manželství. Do listopadu 1989 bylo manželství jediným oficiálním a zákonem uznaným svazkem pro soužití dvou osob opačného pohlaví.

¹³ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

¹⁴ Choděra, Oldřich. Partnerství, manželství a paragrafy, s. 10

V sociologii se používá i další klasifikace rodiny, a to v důsledku častých rozvodů, respektive úmrtím manželského partnera a opětovného založení rodiny.¹⁵

Jedná se o rodinu:

- **původní**, která je tvořena vlastními rodiči a jejich dětmi
- **rekonstruovanou** tvoří rodiče a děti, kdy je jeden z rodičů nevlastní

Život typické rodiny minulého režimu omezoval státní aparát a společenská atmosféra oslabovala vzájemnou důvěru mezi lidmi. To se podepsalo i na chování většiny rodin, které se uzavřely do sebe a snažily se bez větší újmy přežít. Vytvořily si proto dva světy, jeden pro nejbližší okruh příbuzenstva a druhý pro vystupování na veřejnosti. Jednotlivá, byť oklešťovaná a kontrolovaná autonomie mnohých rodin pak umožnila, že řada podstatných hodnot a standardů evropské civilizace neupadla v zapomnění.¹⁶

Za hluboké totality byly upřednostňovány rodiny, které nějakým způsobem spolupracovaly se systémem a mohly tak čerpat určité výhody. Ať už v podobě lepší zdravotní péče, možnosti vycestovat do zahraničí nebo získat snadnější přístup k vzdělání.

V rodině byly role předem stanovené a jednalo se o pozůstatek minulosti, který bylo velmi těžké změnit. Žena se většinou starala o domácnost a muž měl zpravidla jako živitel hlavní slovo. Stát vlastnil monopol ve všech oblastech společenského života a vlastní iniciativa nebyla u občanů žádoucí. Stabilita rodiny byla ovlivněna životním stereotypem a počet rozvodů utěšeně narůstal. Koncem 40. let minulého století se u nás rozpadalo přibližně 6 – 8 tisíc manželství ročně, zatímco v 80. letech to bylo 30 – 35 tisíc.¹⁷

Po pádu komunistického režimu došlo k výrazným politickým, ekonomickým a společenským změnám, které měly zásadní vliv na další vývoj našeho života. Opravdová svoboda se stala skutečností, která nám otevřela dveře k novým možnostem v pracovním, osobním a rodinném životě. Ekonomické podmínky stály za zrodem odlišné životní úrovně lidí, které postupně vedly k změnám pohledu na rodinný život, který byl dříve prakticky

¹⁵ Mišíková, J. Základy sociologie rodiny, s. 26

¹⁶ Kovařík, Jiří. Současná rodina: Problémy – konstanty – proměny – naděje, s. 4

¹⁷ Kovařík, Jiří. Současná rodina: Problémy – konstanty – proměny – naděje, s. 5

jediným možným řešením. Rodina se pomalu stávala jen místem letmého setkání a hlavní úlohu převzala z jedné strany dychtivost po majetku, z druhé pak touha důstojně přežít.

Rodiny na změnu politického systému reagovaly rozdílným způsobem. Ty, co byly spojeny s tehdejšími režimem, připadaly si okradeny a pro mnoho z nich došlo ke ztrátě smyslu života. Naopak rodiny, jejichž členové byli nejvíce perzekuováni, cítily uvolnění a radost z nově nabyté svobody, včetně možnosti pro odpovídající uplatnění. Zbylá většina byla situací zneklidněna a zpočátku nevěděla, jak mají dále pokračovat. U všech rodin tak bylo nutné změnit zavedený způsob životního stylu, jelikož mnoho rozhodnutí, řešení problémů a také zodpovědností do té doby přebíral za své občany stát.¹⁸

Ve společnosti po roce 1989 došlo ke změně přístupu k manželství a rodičovství. Snižování počtu uzavíraných manželství i porodnosti bylo spojeno s rozvojem vlastní seberealizace na trhu práce a s výskytem doposud nepoznané nejistoty v práci, včetně nezaměstnanosti.¹⁹

Zaměstnání už totiž nebylo oporou, na kterou se lidé mohli jako dříve spolehnout. Poptávka po pracovních místech výrazně převyšovala jejich nabídku a lidé tak byli nuceni o volné místo mezi sebou soupeřit. Nově se objevila i konkurence, která byla úspěšnější a v mnoha duelech o pracovní pozici zvítězila. Proto začal narůstat počet případů, kdy muž nebyl schopný uživit rodinu, která se tak dostala do svízelné finanční situace. Navíc se oslabila jeho pozice, jelikož ženy stále častěji získávaly stejné vzdělání jako muži a jejich uplatnění ve společnosti se zvyšovalo. Vzájemné vztahy tak byly narušeny, jelikož muž své ženě tolik neimponoval, protože nebyl schopný zajistit rodinu hlavně po materiální a finanční stránce. Situace pro rodiny nebyla jednoduchá a rodičovství bylo stále častěji otázkou až pozdějšího věku.

Dalším výrazným mezníkem na poli partnerského soužití byl rok 2006. Dnem 1. července totiž nabyl účinnosti zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, kterým byl do našeho právního řádu zaveden moderní institut registrovaného partnerství, jenž zákonem zrovnoprávňuje trvalé soužití dvou dospělých osob stejného pohlaví.²⁰ V naší zemi věc dříve nemyslitelná a tabuizovaná, ale v Evropě již dlouhé roky běžná. Již v roce 1989 se Dánsko stalo první zemí v Evropě,

¹⁸ Kovařík, Jiří. *Současná rodina: Problémy – konstanty – proměny – naděje*, s. 13

¹⁹ Dudová, Radka a kol. *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*, s. 28

²⁰ Francová, Marie., Dvořáková Závodská, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, s. 128

kde tento institut začal fungovat. V dalších podobách se postupně rozšiřoval i do ostatních zemí, jako například Švédsko, Andora, Slovinsko nebo Španělsko. Byl to jasný signál lidem stejného pohlaví, že už nadále nemusejí skrývat společný život a svoji vlastní identitu. Česká republika se tak přiřadila k většině evropských států, které obdobnou úpravu znají již několik let.²¹

Bohužel z tohoto důvodu stále dochází v některých rodinách k zpřetrhání kontaktů mezi rodiči a dětmi, které se přihlásily k menšinové orientaci. Rodičům se tak v mnoha případech zhroutil představa o ideálním potomkovi, a proto nebyli schopni akceptovat jeho oprávněný výběr partnera. Můžeme si jen přát, aby čas otupil hrany zklamání a vzájemné styky byly narovnány.

²¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 147

1.3 Současná rodina

Charakteristika současné rodiny je stále ovlivněna vývojem, který následoval po pádu komunistického režimu. Změna v demokratickou společnost sebou přinesla dostatek prostoru pro individualizaci a svobodný životní styl. Česká společnost se tak vrátila do skupiny západoevropských populací, charakteristických vysokým sňatkovým věkem i počtem jedinců celoživotně svobodných.²²

Potvrzuje to také přehled vývoje sňatečnosti v České republice, který je uvedený v tabulce 1.

Tabulka 1 Sňatečnost svobodných, 2001 – 2011

Rok	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet sňatků celkem	52 374	52 860	57 157	52 457	47 862	46 746	45 137
Podíl svobodných mužů (%) ve věku:							
20	98,9	99,5	99,5	99,6	99,7	99,7	99,7
25	82,7	91	91,3	92,5	93,9	94,5	94,5
30	55,8	66,2	66,2	70	73,9	75,4	76,2
35	42,5	48,8	48	52,8	57,1	58,5	59,7
40	37,2	41,4	40,2	45,1	49,1	50,4	51,7
45	35,1	38,6	37	41,9	45,6	46,9	48,2
50	34	37,1	35,5	40,4	43,9	45,1	46,5
Průměrný věk mužů při 1. sňatku	29,3	31	31,2	31,4	32	32,2	32,2
Podíl svobodných žen (%) ve věku:							
20	94,7	97,5	97,6	97,9	98,4	98,6	98,8
25	66,6	78,2	78,3	80,9	84	85,4	86
30	41,2	49,3	48,6	53,4	57,5	59,2	60,8
35	32,7	37,3	36,3	41,2	44,8	46,3	47,1
40	29,6	33,1	31,9	36,8	40,2	41,3	42
45	28,3	31,3	30	34,8	38,4	39,5	40
50	27,5	30,3	28,9	33,9	37,3	38,4	39
Průměrný věk žen při 1. sňatku	26,9	28,4	28,6	28,8	29,2	29,4	29,6

Pramen: Zpracoval autor – Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2011, Český statistický úřad²³

²² Veselá, Renata a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, s. 41

²³ http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/4007-12-r_2012 Sňatečnost 31. 12. 2012, s. 9 – 10

V tabulce je zřejmý zvyšující se trend průměrného věku žen a kromě roku 2011 rovněž i u mužů, kteří se rozhodli vstoupit do svého 1. manželství. S výjimkou roku 2007 také neustále klesá počet svateb a v roce 2011 se jich konalo vůbec nejméně od roku 1918.²⁴

Dalším důležitým hlediskem, které ovlivňuje rozhodování mladých lidí o vstupu do manželství a založení rodiny je složitá ekonomická situace a s tím i spojená sociální stratifikace společnosti. Podle statistických údajů v naší společnosti přibližně 2/3 zaměstnanců nedosahují průměrné mzdy.²⁵ Většina lidí touží po finanční nezávislosti, a proto oddalují vstup do manželství na pozdější dobu, kdy budou schopni rodinu finančně zajistit.

Současnou rodinu citelně zasahují problémy s neustále rostoucími životními náklady, z obavy ze ztráty zaměstnání a nedostatkem času, který by mohli věnovat společným činnostem. Všechny tyto aspekty se v konečném součtu promítají do celkového způsobu rodinného života, který je ohraničený jen starostmi o zajištění základních lidských potřeb.

Nesmím také zapomenout na vzrůstající počet zadlužených rodin, který je výsledkem nemožnosti splácet úvěry, hypotéky a různé půjčky. Příčinnou je stále přítomná a pro mnohé „lákavá“ reklama nabízející různé finanční produkty, neočekávaná ztráta zaměstnání a v neposlední řadě i nízká finanční gramotnost některých jedinců.

²⁴ http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/4007-12-r_2012Sňatečnost 31. 12. 2012, s. 9

²⁵ Muselíková, M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 27

2 ROZPAD RODINY

Římský právník Modestinus považoval manželství za svazek muže a ženy a celoživotní společenství podle božského a lidského práva.²⁶ Pohled dnešní společnosti je v mnoha věcech odlišný, manželství již dávno přestalo být společenským fenoménem a rozvody společně s rozchody jsou zcela běžnou součástí našeho života.

Přirozeným zánikem manželství je úmrtí jednoho z manželů, případně úředním prohlášením jednoho z manželů za mrtvého. Zaniknout však může i za doby jeho trvání, a to jeho rozvodem.²⁷

Ve většině případů však dochází k úplnému rozpadu rodiny v souvislosti s ukončením společného soužití partnerů, kteří neuzavřeli občanský či církevní sňatek nebo rozvodem manželství. Samotný rozchod rodičů nejvíce zasáhne děti, v první řadě pak děti nezletilé, pro které je vývoj v úplné rodině důležitý pro budoucí plnohodnotnou adaptaci ve společnosti.

V § 1 odst. 2 ZOR je uvedeno, že „*hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.*“²⁸ V situaci, kdy je společný život dále nemyslitelný a rozchod nebo rozvod manželství je jediným možným řešením, měli by mít oba partneři na vědomí, že děti neslouží jako zbraň pro vítězství v souboji se svým partnerem.

Ukončení společného života by mělo jít naopak cestou vzájemného respektu a ohleduplnosti, aby dopad na všechny členy rodiny byl co nejmenší. V případě, že se partneři shodnou v otázkách péče o dítě a domluví se na vyrovnání společného majetku, bývá takový průběh ukončení vzájemného soužití méně bolestivý. Bohužel v mnoha případech se tak stále neděje a dítě slouží jako obrana proti útokům jednotlivých rodičů. Tyto situace pak významným způsobem ovlivňují nejen jeho chování, ale mění i pohled na budoucí partnerský život.

2.1 Rozvod

Jedno z nejvíce smutných období společného života manželů, které s sebou přináší mnoho problémů a zanechává nepříjemné vzpomínky. Na druhou stranu však lidem otevírá novou kapitolu jejich života.

²⁶ Veselá, Renata a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, s. 55

²⁷ Veselá, Renata a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, s. 14

²⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

V současné době je rozvod chápán jako legitimní řešení vzniklých sporů mezi manžely²⁹ a v České republice se jedná o nejpoužívanější způsob pro ukončení manželství. Přehled četnosti rozvodů v letech 2001 až 2011 je uvedený v tabulce 2.

Rozvodovost jako sociální jev nezaznamenala za posledních 10 let výrazné kolísání v počtu rozvedených manželství a hodnoty jsou podobné jako v 80. letech minulého století.

Tabulka 2 Rozvodovost, 2001 – 2011

Rok	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet rozvodů celkem	31 586	31 415	31 129	31 300	29 133	30 783	28 113
Na návrh muže	10 355	10 469	10 586	10 952	10 291	10 653	9 946
Na návrh ženy	21 231	20 946	20 543	20 348	18 842	20 130	18 167

Pramen: Zpracoval autor – Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2011, Český statistický úřad³⁰

Právo by nemělo zásadně bránit rozchodu, odluce a rozvodu těch manželů, jejichž manželství je hluboce a trvale rozvráceno a kteří spolu nechtějí, neumí či jinak nemůžou žít nebo nejsou schopni vyřešit svůj konflikt překonáním důvodů neshody.³¹

Manželství jako právní vztah může vzniknout a zaniknout jen zákonem předepsaným způsobem.³²

ZOR upravuje rozvod následujícími způsoby, kterými jsou:

- **sporný** rozvod (§ 24)
- rozvod s **tvrdostní klauzulí** (§ 24b)
- **nesporný** neboli **smluvený** rozvod (§ 24a)

V případě **sporného** rozvodu může soud manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Při svém rozhodování soud bere v úvahu příčiny rozvratu manželství.³³

²⁹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 118

³⁰ http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/4007-12-r_2012 Rozvodovost 1. 1. 2013, s. 13

³¹ Králíčková, Z. Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání, s. 161

³² Muselíková, M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 136

³³ Muselíková, M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 137

Rozvod s **tvrdostní klauzulí** představuje do určité míry zpřísnění rozvodu spočívající ve zvýšení ochrany manžela, který s rozvodem nesouhlasí.³⁴

ZOR pro uplatnění této klauzule určuje následující podmínky:

- ✓ mezi manžely existuje kvalifikovaný rozvrat vztahů, jenž by soudu umožňoval vyslovit rozvod manželství
- ✓ jeden z manželů se rozvodu brání
- ✓ jedná se o manžela, kterému by rozvodem byla způsobena zvlášť závažná újma
- ✓ manžel bránící se rozvodu nesměl zapříčinit rozvraty vztahů, a to ve smyslu porušování manželských povinností

Tato ochrana však není absolutní a v případě, že manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky a jsou-li splněny podmínky § 24, soud takové manželství rozvede.³⁵

U **nesporného** rozvodu není nutné soudu prokazovat existenci rozvratu manželství a jedná se o rozvod na základě dohody obou manželů. V literatuře se používá rovněž pojem **konsenzuální** rozvod.³⁶

Podle ZOR však musí být splněny tyto podmínky:

- ✓ manželství trvalo alespoň 1 rok
- ✓ manželé spolu nejméně 6 měsíců nežijí
- ✓ k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí

Při splnění těchto podmínek vzniká manželům právní nárok na rozvod a manželé jsou dále povinni předložit písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy týkající se:³⁷

- a) vypořádání vzájemných majetkových vztahů pro dobu po tomto rozvodu, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost
- b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu

³⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 121

³⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

³⁶ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 123

³⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

Jelikož společné jmění manželů zaniká teprve právní mocí rozsudku o rozvodu, musí být smlouva o vypořádání majetkových vztahů uzavřena s odkládací podmínkou, tj. účinky vypořádání nastanou teprve právní mocí rozsudku o rozvodu.³⁸

Jedním z mnoha bodů probíhajícího rozvodového řízení je i rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů. Soud v takovém případě sleduje především zájmy dítěte s ohledem na jeho osobnost, vývojové možnosti a s přihlédnutím na životní poměry rodičů.³⁹ Podmínky pro stanovení styku s dítětem soud nestanovuje a měly by být výsledkem dohody rodičů. V případě potřeby a zájmu dítěte je však může upravit.

Dodržování společné dohody nebo rozhodnutí soudu o svěřeni do péče by s ohledem na vývoj dítěte mělo být v zájmu rodičů. V opačném případě by soudy měly důsledněji než dnes chápat bránění ve styku s druhým rodičem jako závažné výchovné pochybení a psychické zneužití v (po)rozvodové boji.⁴⁰

V rozpadající se rodině je dítě ovlivněné mnoha rizikovými faktory, na které rodiče v probíhajícím zápase zcela zapomínají. Jsou to zejména hádky a slovní invektivy, vzájemné fyzické napadání a v některých případech i fyzické útoky na samotné děti. K tomu se také přidává nezáměr o prospěch ve škole a způsob, jakým dítě tráví svoji volnou dobu. Rodiče nestíhají absorbovat starosti v zaměstnání, problémy spojené s rozvodem i rozchodem, a proto přestávají mít na výchovu svých dětí čas. Frustrující zážitky pro dítě mohou také nastat v situaci, pokud je mezi manželskými partnery zásadní nesouhlas ve snaze o rozvod manželství.⁴¹

Uvedené okolnosti společně s citovým strádáním jsou živnou půdou pro začátek chybného chování dítěte.

Samotná výchova probíhá v rodině a doplňuje ji škola. V případě selhání rodinného prostředí a nezáměru rodičů ji primárně přebírá skupina vrstevníků a v nejhorším případě přímo ulice. Vzájemná interakce těchto míst mění pohled na správné vzorce chování, které jsou důležité pro pokračující socializaci dítěte.

Podle mého názoru je pro vývoj dítěte klíčový následný přístup rodičů po ukončení rozvodového řízení. Dítě prochází složitým obdobím nejen z hlediska rozvíjení své osobnosti, ale především se musí vyrovnat s odloučením jednoho s rodičů. Výchova by

³⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 124

³⁹ Veselá, Renata a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, s. 143

⁴⁰ Klímeš, Jeroným. Partneří a rozchody, s. 132

⁴¹ Francová, Marie., Dvořáková Závodská, Jana. Rozvody, rozchody a zánik partnerství, s. 6

proto měla i nadále pokračovat s maximálním zájmem rodičů, kteří by měli svoji případnou averzi odstavit na druhou kolej. Dítě totiž potřebuje cítit neustálý zájem a podporu v složitých situacích, které si pro ně život nachystal.

V případě, že mají manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí daným zvláštními důvody.⁴² Samozřejmě tento argument nezabrání odchodu partnera od rodiny, ale ochrání druhého rodiče, který se stará například o postižené dítě, zejména z majetkového hlediska.

Výchova dítěte je obtížný a dlouhodobý proces, na kterém by se měli aktivně podílet všichni účastníci. I když dnešní doba přináší starosti se zabezpečením rodiny, strach ze ztráty zaměstnání a zvyšující se stres, jsou věci, jež by neměly ovlivnit péči, kterou bychom měli věnovat svým dětem.

Výsledek je sice nejistý, ale člověk jej může výrazně ovlivnit svým kladným přístupem a zájmem o činnosti dítěte v průběhu jeho nejdůležitějších roků dospívání.

2.2 Zánik registrovaného partnerství

V § 1 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění, dále jen ZRP, je uvedeno, že „*registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem (dále jen „partnerství“)*“.⁴³

Podobně jako v manželství může i v registrovaném partnerství vztah dojít k bodu, kdy je vzájemné soužití pro oba partnery dále nemyslitelné.

Podle ZRP může partnerství zaniknout níže uvedenými způsoby:

- ✓ smrtí jednoho z partnerů
- ✓ prohlášením jednoho z partnerů za mrtvého
- ✓ zrušením rozhodnutím soudu

Pro zánik partnerství za života obou partnerů není používán pojem rozvod, ale jedná se o zrušení partnerství rozhodnutím soudu.⁴⁴

⁴² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

⁴³ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění

⁴⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 159

O zrušení partnerství soud rozhodne na návrh jednoho z partnerů, prokáže-li žalobce, že partnerský vztah fakticky netrvá (§ 16 ZRP).

Jestliže se k návrhu na zrušení partnerství druhý partner připojí, soud nezkoumá, zda partnerský vztah již fakticky netrvá a rozhodne o zrušení partnerství (§ 17 ZRP). V ustanovení § 17 ZRP nacházíme jistou analogii tzv. smluveného rozvodu ve smyslu ustanovení § 24a zákona o rodině.⁴⁵

V tabulce 3 je uvedený přehled počtu partnerství k 15. 11. 2012 v České republice.

Tabulka 3 Registrované partnerství

Registrované partnerství	Trvající	Zaniklé úmrtím partnera	Zaniklé rozhodnutím soudu
Celkem	2 018	38	187
Muži	1 437	28	103
Ženy	581	10	84

Pramen: Zpracoval autor – Obyvatelstvo podle Sčítání lidu, domů a bytů 2011 – Česká republika a kraje, Český statistický úřad⁴⁶

Mezi partnery nevzniká společné jmění, a proto není nutné společně se žalobou soudu předkládat další písemné dohody.

ZRP ani občanský zákoník neupravuje žádné majetkové společenství registrovaných partnerů, dopadají na jejich majetkové vztahy ustanovení občanského zákoníku o vlastnictví a podílovém spoluvlastnictví.⁴⁷

Registrované partnerství se v naší zemi zařadilo mezi zákonem uznaný druh soužití a pomalu nachází oblibu u populace napříč všemi věkovými skupinami. V situaci, kdy však dochází k jeho zániku, měli by partneři dbát na pravidla vzájemné úcty, slušného a korektního jednání. Bohužel ne ve všech případech je takové chování v průběhu zániku společného života mezi rozcházejícími se partnery používané.

⁴⁵ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 160

⁴⁶ http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/07000-12-n_2012-00t0 8. 1. 2013

⁴⁷ Francová, Marie., Dvořáková Závodská, Jana. Rozvody, rozchody a zánik partnerství, s. 133

2.3 Rozchod nesezdaného páru

V naší společnosti od 90. let minulého století přibývá párů, které spolu žijí ve svazku bez uzavřeného manželství. Tento vztah bývá nazýván také jako „faktická manželství“ a v tabulce 4 je uvedený přehled jejich počtu v letech 1980, 1991 a 2001.

Tabulka 4 Faktická manželství v letech 1980, 1991 a 2001

Faktická manželství	1980	1991	2001
Celkem	89 423	84 934	125 269

Pramen: Zpracoval autor – Faktická manželství v datech Sčítání lidu, domů a bytů 2001, Český statistický úřad⁴⁸

Naše společnost zaznamenala výrazný nárůst partnerů, kteří neuzavřeli manželství mezi lety 1991 až 2001, kdy tento počet vzrostl téměř o 50%. Je jen škoda, že se pojem „faktická manželství“ neobjevil také v datech při sčítání lidu, bytů a domů v roce 2011, aby bylo možné zaznamenat jeho další vývoj a tento porovnat s předchozími roky.

Podle informací však jeho popularita neustále roste a společná domácnost takových párů se netýká pouze mladé generace, ale i lidí středního nebo důchodového věku.

Rodina jako taková není určována jen v případě uzavření manželského svazku, ale i při společném životě v rámci nesezdaného soužití. Dovodila to i strassburská judikatura, která konstatovala, že právo na respektování soukromého a rodinného života je nutné garantovat i rodině nezaložené manželstvím.⁴⁹ Znamená to, že i svazek bez uzavření manželství je považovaný za rodinu, a proto je nutné jej jako rodinu i ochraňovat.

Důvody, na základě kterých se partneři rozhodnou pro uvedený způsob společného soužití nelze jednoznačně určit. Nejčastěji to bývá negativní zkušenost z předchozího manželství včetně rozvodu, obava ze ztráty důchodu nebo prostá kalkulace, že by byl případný rozchod méně bolestný. Psychologové v rámci svých výzkumů zjistili, že ve většině případů nechce vstoupit do manželství muž, který je na tom často ekonomicky lépe než žena.⁵⁰

⁴⁸ <http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4125-04> 13. 1. 2013

⁴⁹ Hrušáková, M., Králičková, Z. České rodinné právo, s. 162

⁵⁰ Francová, Marie., Dvořáková Závodská, Jana. Rozvody, rozchody a zánik partnerství, s. 119

Zákon o rodině se skutečným soužitím muže a ženy nezabývá.⁵¹ Občanský zákoník jako klíčový právní předpis uvádí v § 115 a § 116 pojem „**domácnost**“ respektive „**osoba blízká**“.

Konkrétně je uvedeno, že:

- **domácnost** tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby (§ 115)
- **osoba blízká** je příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní (§ 116)

Dále je používán pojem „**druh a družka**“, a to především v právu sociálního zabezpečení, v prováděcích předpisech k zákoníku práce nebo v trestním právu. Dále je používán výraz „**osoba spolužijící**“, a to zvláště v dědickém právu. Náš právní řád však nemá pro takové páry jednotné označení.⁵²

Z hlediska vzájemného vztahu můžeme sledovat určité rozdíly, které jsou mezi páry žijící v nesedaném soužití v porovnání s manžely.

Jedná se zejména o tyto oblasti:

- ✓ práva a povinnosti druha a družky v osobní sféře jsou usměrňovány pouze morálními normami, jelikož nejsou upraveny v žádném právním předpise
- ✓ není možné, aby mezi druhem a družkou vzniklo majetkové společenství, jako je tomu u manželů v případě společného jmění
- ✓ předpis neupravuje ani vzájemnou vyživovací povinnost mezi druhem a družkou
- ✓ na žádného z partnerů se nevztahuje ani jeden tzv. pozůstalostní důchod

Děti narozené v partnerství druha a družky nebo v manželství zákon o rodině nerozlišuje a je zřejmé, že má dítě v obou případech právo na péči obou svých rodičů. Týká se to nejen samotné výchovy, ale i nákladů souvisejících s péčí po narození dítěte.

Před narozením nebo po narození je nutné, aby partneři učinili souhlasné prohlášení, kde uvedou, kdo je otcem dítěte.

⁵¹ Muselíková, M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 141

⁵² Francová, Marie., Dvořáková Závodská, Jana. Rozvody, rozchody a zánik partnerství, s. 120

Volné soužití si ne zvolily jen páry, které nechtěly děti, ale právě naopak stále roste počet dvojic, které se rozhodly mít jedno nebo několik dětí.⁵³

Pro názorný přehled je v tabulce 5 uvedený vývoj počtu narozených dětí v České republice v období 2001 – 2011 v manželství a mimo manželství.

Tabulka 5 Počet narozených dětí podle legitimacy, 2001 – 2011

Rok	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet dětí narozených celkem	90 715	105 831	114 632	119 570	118 348	117 153	108 673
V manželství	69 439	70 572	75 095	76 113	72 394	69 989	63 252
Mimo manželství	21 276	35 259	39 537	43 457	45 954	47 164	45 421
Mimo manželství (%)	23,5	33,3	34,5	36,3	38,8	40,3	41,8

Pramen: Zpracoval autor – Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2011, Český statistický úřad⁵⁴

Trend v posledních 10 letech zaznamenal zvýšený počet dětí narozených mimo manželství a jejich počet stoupl o téměř 19 procent. K rapidnímu nárůstu však došlo po roce 1989, a to sice až na třetinu z celkového počtu narozených dětí.⁵⁵

Musíme také konstatovat, že reálně doposud velká část nesezdaných soužití svobodných končí sňatkem z důvodu porodu dítěte, a to před i po něm.⁵⁶

Manželé v porovnání s partnery žijícími v nesezdaném soužití jsou zvýhodněni především:⁵⁷

- ✓ v dědickém právu
- ✓ v nižší dědické a darovací dani
- ✓ nárokem na vdovský a vdovecký důchod
- ✓ mohou se navzájem zastupovat bez plné moci
- ✓ společné jmění manželů
- ✓ vzájemnou vyživovací povinnost
- ✓ možnost společného nezrušitelného osvojení
- ✓ společný nájem

⁵³ Sullerotová, Evelyne. Krize rodiny, s. 55

⁵⁴ http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/4007-12-r_2012_19_1_2013

⁵⁵ Dudová, Radka a kol. Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života, s. 90

⁵⁶ Tuček, M. Česká rodina v transformaci – Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace, s. 51

⁵⁷ Muselíková, M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 142

Soudní úprava poměrů k nezletilým dětem není potřeba, jestliže rodiče uskutečňují své závazky směrem k dítěti a žijí ve společné domácnosti. V případě, že rodiče žijí odděleně, soud rozhodne o společné nebo střídavé výchově a stanoví výši výživného. Stejným způsobem soud postupuje, pokud rodiče spolu žijí, avšak jeden z nich neplní dobrovolně své povinnosti k nezletilému dítěti.⁵⁸

Vyživovací povinnost otce k neprovdané matce je stanovena v § 95 odst. 1 ZOR, ve kterém je uvedeno, že „otec dítěte, za kterého není matka provdána, je povinen matce přispívat přiměřeně na úhradu výživy po dobu dvou let, jakož i na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím.“⁵⁹

Závěrem mi dovoluji krátké zamyšlení. Není tak důležité, jestli muž a žena společný život posvětili svazkem manželským nebo ne. Teprve dítě mění sociálně a významně povahu života páru, který je tolik odlišný od života jednotlivce.⁶⁰

Proto je podstatné, aby ve vzájemném soužití vznikalo co nejméně vážných problémů, které by mohly v budoucnu ohrozit nejen tento svazek, ale zejména výchovu a rozvoj dítěte, které z tohoto svazku přišlo na svět. Pokud se nesnáze ve vztahu přesto objeví, měly by se je partneři snažit společnými silami překonat, a to v zájmu zachování rodiny jako plnohodnotného a fungujícího celku. Pro dítě je totiž nesmírně důležité, aby neustále cítilo pocit bezpečí, jistoty a lásky v místech, kde získává své první zkušenosti s životem a které jsou klíčové i pro jeho další vývoj.

⁵⁸ Francová, Marie., Dvořáková Závodská, Jana. Rozvody, rozchody a zánik partnerství, s. 127

⁵⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

⁶⁰ Možný, I. Rodina a společnost, s. 264

3 VÝCHOVA DÍTĚTE

Nejvýznamnější změnou v rodině je narození dítěte a přechod k rodičovství. Přechod, který ovlivní náš zbytek života a vztah, který nelze vzít zpět.⁶¹

Jednou z elementárních funkcí, kterou by měla rodina plnit je výchova dítěte. Rodina je také primárním místem v průběhu jeho výchovy a ZOR v § 32 odst. 1 a 2 konkrétně uvádí, že:

- ✓ rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče
- ✓ rodiče mají být osobním životem a chováním příkladem svým dětem

Naneštěstí ne všechny rodiny jsou stabilním celkem, který je schopný potřebné prostředí zajistit a výchova pak může probíhat v rodině:

- ✓ úplné
- ✓ neúplné
- ✓ náhradní

Ideálním stavem pro dítě je samozřejmě výchova v úplné a fungující rodině, která by měla zajistit jeho přirozený vývoj zejména po stránce citové, rozumové a mravní. Jedním z významných znaků rodinné výchovy je totiž trvalost a hloubka citových vztahů.⁶²

Během tohoto důležitého období se utváří osobnost dítěte a vytvoří se základy pro jeho budoucí chování a adaptaci ve společnosti. Proto by mělo čerpat z míst, která jsou naplněna dostatkem citu, vzájemného pochopení, pozornosti, kvalitou vzájemných vztahů a dostatkem tolerance.

Bohužel někdy nastane situace, že někteří rodiče svoje povinnosti neplní a v takovém případě je potřeba, aby společnost respektive stát přistoupily k výchovným opatřením.⁶³ Tato opatření mohou být provedena ke všem rodičům dítěte a nezáleží, jestli uzavřeli či neuzavřeli manželský svazek.

V situaci, kdy dochází nejprve k poklesu stability rodiny, která mnohokrát končí jejím samotným rozpadem, jsou podmínky pro odpovídající výchovu výrazným způsobem

⁶¹ Možný, Ivo. Sociologie rodiny, s. 205

⁶² Matějček, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, s. 29

⁶³ Choděra, Oldřich. Partnerství, manželství a paragrafy, s. 59

ovlivněny. Dítě ztrácí nejen přirozené prostředí, na které bylo do té doby zvyklé, ale také přichází o jednoho z rodičů, a to jsou výrazné faktory, které podmiňují jeho žádoucí a plynulý rozvoj.

3.1 Výchova po rozvodu

V průběhu rozvodového řízení soud rozhodne, komu bude nezletilé dítě svěřené do výchovné péče a přihlíží zejména k citovým vazbám a potřebám dítěte a vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní (§ 26 ZOR). Přesto při rozvodech manželů s dětmi stále ještě ve více než devadesáti procentech svěruje soud dítě do péče matky.⁶⁴

Situace se však mění a otcové si získávají více uznání v postavení pečovatele a vychovatele. Z psychologického hlediska je pro dítě výhodné, aby je soud svěřil do výchovy „nositele viny“, ať je to matka nebo otec, jelikož se u „nositele viny“ tak výrazně neobjeví syndrom zavrženého rodiče.⁶⁵

Změna rodinného práva z roku 1998 přinesla do našeho právního řádu nový institut střídavé nebo společné výchovy.⁶⁶

V § 26 odst. 2 ZOR je uvedeno, že „*jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.*“⁶⁷

Uvedená výchova by měla samozřejmě probíhat na základě oboustranné dohody rodičů a nikoliv v případech, kdy je jeden z rodičů proti. Stanovisko dětských psychologů a pediatriů na střídavou péči není jednotný a je zřejmé, že pro některé děti může být tato péče nevhodná.⁶⁸

Je to podmíněno mnoha okolnostmi, které střídavou péči mohou znevýhodňovat a hovoří se zejména o věku dítěte, o délce pobytu u jednoho z rodičů a vzdálenosti bydliště rodičů.

Společná výchova byla v českém právním řádu obsažena již v zákoně o právu rodinném z roku 1949 a ZOR na tuto koncepci jen navázal. V pojetí ZOR tedy svěřeni dítěte do výchovy jednoho z rodičů znamená rozhodnutí o tom, kdo z rodičů bude

⁶⁴ Matějček, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, s. 50

⁶⁵ Klímeš, Jeroným. Partneři a rozchody, s. 131

⁶⁶ Veselá, Renata a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, s. 144

⁶⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

⁶⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 128

s dítětem žít ve společné domácnosti, osobně o něj pečovat a rozhodovat v běžných denních záležitostech.⁶⁹

Střídavá nebo společná péče je určitě krokem vpřed, aby dopady způsobené rozvodem byly pro dítě co nejmenší a výchova pokračovala podle plánovaného předpokladu. Rodiče by proto měli být vyzrálé osobnosti, které jsou schopny potlačit své osobní zájmy a raději upřednostní společnou dohodu a vzájemnou podporu v další péči o potomka.

3.2 Náhradní rodinná péče

Úmluva o právech dítěte uvádí, že „zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“⁷⁰

Primárním zájmem je, aby dítě vyrůstalo ve své přirozené rodině, která může být i neúplná, ale je schopná vytvořit příznivé rodinné prostředí.

V situaci, kdy dítě nemůže z objektivních i subjektivních důvodů vyrůst v takové rodině nebo nezajistí jeho celkovou ochranu a rozvoj, je povinností státu, aby do vztahu rodiče a dítěte zasáhl. Zmírní se tak možnost vzniku závadového chování, ke kterému z těchto důvodů může u dítěte docházet. V jeho kompetenci a v zájmu dítěte je pak najít způsob vhodného řešení tak, aby možnost nápravy byla maximální a šance na recidivu se naopak minimalizovala.

Je to nejkrajnější řešení a uvedené kroky se týkají především dysfunkčních rodin, které nejsou schopné plnit svoji základní funkci a zároveň výrazně ohrožují vývoj dítěte. Náhradní rodinná výchova by měla být chápána jako rezervní řešení krize přirozené rodiny a primárně jako služba dítěti.⁷¹

V tomto případě může být rodičovská zodpovědnost pozastavena, omezena nebo dojde k jejímu zbavení a všechny jmenované možnosti se také řadí mezi výchovná opatření.⁷²

⁶⁹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 128

⁷⁰ Zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte, v platném znění

⁷¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 277

⁷² Choděra, Oldřich. Partnerství, manželství a paragrafy, s. 60

Na řadu přichází řešení v podobě náhradní rodinné výchovy, která se dělí následujícím způsobem:

- a) jiná fyzická osoba než rodiče (§ 42 – § 45)
- b) pěstounská péče (§ 45 – § 50)
- c) osvojení (§ 63 – § 77)
- d) poručenství (§ 78 – § 82)
- e) opatrovnictví (§ 83 – § 84)

Ad a) V případech, vyžaduje-li to zájem dítěte a tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy. Při výběru vhodné osoby soud upřednostní zpravidla příbuzného dítěte.⁷³

Ad b) Jde především o osobní vztah mezi dítětem a pěstounem, který nahrazuje nebo alespoň napodobuje vztah mezi dítětem a rodičem. Jedná se o staronový institut, který v průběhu let doznal řadu změn.⁷⁴

Ad c) Jedna z nejvýznamnějších forem, jejichž cílem je vybudovat vztah jako mezi přirozenými rodiči a dětmi. Již staří Římané znali zásadu, že *adaptione natura imitatur*. Osvojitelé mají rodičovskou odpovědnost.⁷⁵

Ad d) Soud ustanovuje poručníka z úřední povinnosti a taxativně stanovuje případy, kdy musí být poručník ustanoven. Podmínkou pro ustanovení je skutečnost, že nezletilé dítě nemá zákonného zástupce.

Ad e) O ustanovení opatrovníka rozhoduje vždy soud usnesením a slouží zejména k ochraně zájmů nezletilého dítěte v případě, že rodiče byli zbaveni svých rodičovských práv nebo zemřeli.

Jedná se o sociální vztahy, které můžeme charakterizovat jako vztahy napodobující nebo nahrazující vztahy mezi rodiči a dětmi v případě, kdy dojde výrazným způsobem k porušení vzájemných vztahů nebo k jejich úplnému zániku.⁷⁶

„Náhradní rodina“ je pro dítě velká změna, která s sebou přináší mnoho úskalí, jež budou muset obě strany překonat. Zejména pro dítě nastává složité období, ve kterém se bude seznamovat nejen s novým prostředím, ale zejména s nevlastními rodiči.

⁷³ Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině*, v platném znění

⁷⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 326

⁷⁵ Veselá, Renata a kol. Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, s. 160

⁷⁶ M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 140

Vzájemné sblížení by nemělo probíhat jen při zábavných a pracovních činnostech. Společné aktivity by měly být rozmanité, aby jako podpora pomohly navázat pozitivní vztah mezi dítětem a dospělým. Tento proces získávání si oboustranné důvěry je dlouhodobý úkol, na kterém se musejí všichni zúčastnění aktivně podílet. Je totiž nesmírně důležité, aby se vztah neustále rozvíjel a získal svoji kvalitu. Po jejím dosažení je důležité i nadále vzájemně spolupracovat, jelikož vztahy potřebují určité úsilí, mají-li se udržet.⁷⁷

Výchova dítěte je důležitý proces ve všech typech rodin. Potvrzují to také všeobecné zásady Úmluvy o právech dítěte, kde se uvádí, že „*by dítě mělo v zájmu plného a harmonického rozvoje své osobnosti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, které dítě připraví žít ve společnosti vlastním plnohodnotným životem.*“⁷⁸

Mnozí z nás mohou namítnout, že zde citovaný stav je ideál, který je téměř nemožné dosáhnout. Je to velmi pravděpodobné, ale v našich silách je, abychom se pomocí vlastních schopností, dostatečné pozornosti a pozitivního přístupu k tomuto záměru co nejvíce přiblížili. Nikdy bychom neměli zapomenout na to, že tak činíme především pro naše děti, které jsou tím nejcennějším, co máme.

3.3 Jiná výchovná opatření

Vyžaduje-li to zájem společnosti na řádné výchově dítěte, může soud nebo obec v rámci tzv. přenesené působnosti rozhodnout o následujících výchovných opatřeních:⁷⁹

- ✓ napomenutí
- ✓ dohled
- ✓ omezení
- ✓ ústavní a ochranná výchova

K **napomenutí** dochází v situaci, kdy je dítě schopné uvědomit si své závadové chování a současně je domněnka, že napomenutí bude mít na dítě pozitivní vliv. Napomenutí mohou být také rodiče, kteří negativním způsobem ovlivňují výchovu svého dítěte.

⁷⁷ Hayesová, Nicky. Základy sociální psychologie, s. 91

⁷⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 276

⁷⁹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 365

Podle závažnosti provinění se nemusí jednat pouze o napomenutí, jelikož v § 201 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dále jen TZ, v platném znění, je uvedeno, že „*kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že*

- a) svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu,*
- b) umožní mu vést nemravný nebo zahálčivý život,*
- c) umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo*
- d) závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“⁸⁰*

Požadavek a zájem společnosti včetně jejich morálních zásad jsou jasným vodítkem pro žádoucí chování jedince. V případě hrubého pochybení si samozřejmě zodpovědná osoba ponese své následky v podobě „spravedlivé odměny“.

Dohled je používán ve stavu, kdy se napomenutí nedostatečně nebo vůbec neosvědčilo nebo při závažnějším defektu v chování dítěte. Tento způsob kontroly je vykonáván ve spolupráci se školou a dalšími sdruženími.

Omezení je v praxi nejméně využíváné a nezletilému zabrání působení negativních vlivů na jeho osobu.

V případě **ústavní výchovy** by se z psychologického hlediska mělo jednat jen o přechodné řešení po odebrání dítěte z rodiny, než je pro něj nalezena jiná vhodná rodina nebo než se dítě může vrátit zpět do původní rodiny, není však vhodná jako dlouhodobé řešení umístění dítěte mimo původní rodinu.⁸¹

Ochranná výchova se podle trestního zákona musí nařídít, jestliže osoba, která dovršila dvanáctý rok svého věku a je mladší než patnáct let, spáchala některý čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu.⁸² Podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), dále jen ZSVM, výchovnými opatřeními jsou:

⁸⁰ Zákon č. 40/2009 Sb. *Trestní zákoník*, v platném znění

⁸¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*, s. 367

⁸² Veselá, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy*, s. 218

- ✓ dohled probačního úředníka
- ✓ probační program
- ✓ výchovné povinnosti
- ✓ výchovná omezení
- ✓ napomenutí s výstrahou

Ústavní spolu s ochrannou výchovou je jedním z nejvážnějších zásahů do rodinných vztahů a je zajišťována v těchto zařízeních:

- ✓ diagnostický ústav
- ✓ dětský domov
- ✓ dětský domov se školou
- ✓ výchovný ústav

Listina základních práv a svobod mimo jiné stanoví, že práva rodičů lze omezit a nezletilé děti je možné odloučit od rodičů proti jejich vůli pouze rozhodnutím soudu a na základě zákona.⁸³

Jmenovaná opatření jsou určována soudem nebo obecním úřadem a tyto orgány rozhodují samostatně. Měnit je může pouze orgán, který je učinil, jak je uvedeno v § 43 odst. 3 ZOR.

Celkově lze posuzovat státní intervenci do rodiny jako řešení problémů, které mohou ovlivnit nebo změnit právní postavení subjektů, respektive jednotlivých členů rodiny. Důležitá je v těchto případech včasná a rychlá pomoc, zejména ze strany orgánů státní správy a samosprávy. Míra intervence by měla být odpovídající vzniklé situaci se zaměřením na účinnou podporu. Jedná se o nesmírně citlivou otázku, jejíž řešení v konkrétní situaci není jednoduché ani ve vyspělých západoevropských zemích.⁸⁴

⁸³ Zákon č.23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod, v platném znění

⁸⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 365

4 PRÁVNÍ ASPEKTY

Povahu dnešní rodiny významně ovlivnila koncepce rodinné politiky, která se formovala od počátku 50. let a byla pevně spojena se základními sociálními cíli a ideály socialismu.⁸⁵ Uskutečňování těchto cílů však bylo ovlivněné ekonomickými možnostmi tehdejší doby.

Podstatné zásady, které měly vliv na rodinnou politiku:⁸⁶

- ✓ **osvobození ženy**, které znamenalo její plné politické, sociální a ekonomické zrovnoprávnění
- ✓ **osvobození manželství**, tzn. zdůraznění práva obou partnerů na rozvod manželství
- ✓ **osvobození domácnosti** mělo za cíl zbavit pracující ženu starostí o chod domácnosti i výchovu dětí a umožnit ji pracovně se realizovat
- ✓ **institucionalizace péče o děti** měla zajistit rozvoj institucí, které by zaručily péči o děti od nejútlejšího věku
- ✓ **nuklearizace rodiny** znamenala vymanění se ze sítě příbuzenských pout
- ✓ **plánované rodičovství** mělo ženě poskytnout právo na svobodné rozhodnutí, jestli bude mít děti

Změna politického systému v listopadu 1989 s sebou přinesla i odlišný pohled na rodinný život. Přejít k svobodě byl doprovázen změnou životních hodnot, kdy došlo k poklesu porodnosti a zvýšení průměrného věku lidí, kteří se rozhodli uzavřít manželský vztah.

4.1 Legislativa

Na prahu třetího tisíciletí stojí nejen naše společnost, ale i rodinné právo. Ústavní soud ve svém průlomovém nálezu v červenci roku 2010 upozornil, že „vztahy mezi rodiči a dětmi jsou nejpřirozenějším výrazem lidské identity a právo v demokratické a svobodné společnosti musí respektovat jejich existenci.“⁸⁷

Základní pramenem a zdrojem právní úpravy rodinného práva je Listina základních práv a svobod.⁸⁸

⁸⁵ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 9

⁸⁶ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 9

⁸⁷ Šínová, R. a kol. Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy, s. 337

⁸⁸ M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 130

V článku 32 je uvedeno, že:⁸⁹

- ✓ *rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena*
- ✓ *ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající zdravotní podmínky*
- ✓ *děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva*
- ✓ *péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona*
- ✓ *rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu*

Od vstupu České republiky do Evropské unie jsou pro nás závazné také prameny práva Evropské unie. V případě rodinného práva se jedná o nařízení Rady č. 2201/2003, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti (tzv. Brusel II. bis).⁹⁰

Česká republika je vázána i dalšími mezinárodními úmluvami, z kterých je potřeba uvést následující:⁹¹

- Úmluva o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem (Haag 1958, vyhl. č. 14/1974 Sb.)
- Úmluva o vymáhání výživného v cizině (New York 1956, vyhl. č. 33/1959 Sb.)
- Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství (New York 1962, vyhl. č. 124/1968 Sb.)
- Úmluva o uznání rozvodů a zrušení manželského soužití (Haag 1970, vyhl. 132/1976 Sb.)
- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (sdělení MZV č. 34/1998)
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (sdělení MZV č. 43/2000 Sb. m. s.)
- Evropská úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a o obnovení výchovy dětí (sdělení MZV č. 66/2000 Sb. m. s.)
- Evropská úmluva o osvojení dětí (sdělení MZV č. 132/2000 Sb. m. s.)

⁸⁹ Zákon č.23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod, v platném znění

⁹⁰ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 365

⁹¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 29

- Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství (sdělení MZV č. 47/2001 Sb. m. s.)
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí (sdělení MZV č. 54/2001 SB. m. s.)

4.2 Zákon o rodině

Ve stávající legislativě jsou předmětem rodinného práva tyto tři základní druhy právních vztahů:⁹²

- ✓ vztahy mezi manžely
- ✓ vztahy mezi rodiči a dětmi, jejichž prostřednictvím vznikají i vztahy mezi dalšími příbuznými
- ✓ vztahy tzv. náhradní rodinné péče

Rodinné právo bylo podruhé kodifikováno po přijetí Ústavy v roce 1960, kdy byl přijat nový zákon o rodině, zákon č. 94/1963 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. 4. 1964.⁹³

Změny se dotkly právní úpravy rozvodu manželství, kde byl úplně opuštěn princip viny na rozvodu, dále byla ze zákona vypuštěna úprava majetkových vztahů mezi manžely a zařazena do občanského zákoníku jako institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů a další majetkové vztahy mezi manžely.⁹⁴ Do zákona o rodině se v souvislosti s úpravou sociálně-právní ochrany dostala základní ustanovení upravující účast společnosti na výkonu práv a povinností rodičů.⁹⁵

Příklady novelizace zákona o rodině:⁹⁶

- **zák. č. 132/1982 Sb.** s účinností od 1. 4. 1983 – jednalo se pouze o malé úpravy a možnost podstatných změn zůstala nevyužita
- **zák. č. 234/1992 Sb.** s účinností od 1. 7. 1992 – novela zakotvila v našem právu fakultativní církevní sňatek
- **nález Ústavního soudu č. 72/1995** – nálezem bylo zrušeno ustanovení § 46, který umožňoval správnímu orgánu rozhodnout o předběžném odebrání dítěte z rodiny
- **zák. č. 91/1998 Sb.** s účinností od 1. 8. 1998 – novela přinesla změny v souvislosti s rozvodem manželství a hlavně v právní úpravě vztahů mezi rodiči a dětmi

⁹² M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 128

⁹³ M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 131

⁹⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 30

⁹⁵ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 30

⁹⁶ M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 131

- **zák. č. 360/1999 Sb.** – novelou byla ze zákona o rodině vypuštěna ustanovení týkající se sociálně-právní ochrany dětí a současně došlo k zrušení zák. č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči a úprava pěstounské péče byla vložena do zákona o rodině
- **zák. č. 301/2000 Sb.** s účinností od 1. 7. 2001 – zákonem byla nahrazena dosavadní úprava obsažená v zák. č. 268/1949 Sb., o matrikách a zák. č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení a současně byla novelizována některá ustanovení týkající se uzavření manželství civilní formou
- **zák. č. 109/2002 Sb.** – o výkonu ústavní a ochranné výchovy
- **zák. č. 320/2002 Sb.** – novelizace zákona, který se týká problematiky uzavření manželství
- **zák. č. 321/2002 Sb.** – o změně zákona o rodině, který dále upřesňoval okruh oddávajících osob u občanského sňatku
- **zák. č. 315/2004 Sb.** – o změně zákona o státní sociální podpoře upřesnil poskytování dávek v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- **zák. č. 115/2006 Sb.** – o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon o rodině opustil tradiční členění rodinně právních vztahů a pokusil se o oddělení úpravy osobních právních vztahů od vztahů majetkových.⁹⁷

Uspořádání zákona o rodině je následující:

- a) manželství (§ 1 – § 29)
- b) vztahy mezi rodiči a dětmi (§ 30 – § 84)
- c) výživné (§ 85 – § 103)
- d) závěrečná ustanovení (§ 104 – § 109)

K pramenům úpravy rodinněprávních vztahů je důležité uvést i občanský zákoník (zák. č. 40/1964 Sb., v platném znění).

4.3 Vznik manželství

Zákon o rodině ve své části první (manželství), v hlavě první (vznik manželství) a druhé (neplatnost a neexistence manželství), v § 1 – § 17a uvádí podmínky pro vznik manželství. Jedná se o charakteristický a uznávaný typ svazku, který se objevuje ve většině lidských společností.

⁹⁷ M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 132

Pojmové znaky manželství:⁹⁸

- ✓ jako právní vztah může vzniknout jen způsobem, který stanoví zákon
- ✓ může vzniknout jen mezi mužem a ženou
- ✓ právní úprava je založena na principu monogamie a představuje vztah mezi jedním mužem a jednou ženou
- ✓ je rovnoprávným vztahem mezi mužem a ženou
- ✓ je svobodným a dobrovolně uzavřeným společenstvím
- ✓ může vzniknout a zaniknout jen zákonem předepsaným způsobem

V § 1 ZOR je konkrétně uvedeno, že „*manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem.*“⁹⁹

Manželství je také právní vztah mezi mužem a ženou, založený způsobem, který stanoví zákon.¹⁰⁰

Podle ZOR mohou snoubenci uzavřít sňatek:¹⁰¹

- ✓ občanský (§ 4)
- ✓ církevní (§ 4a)
- ✓ konzulární (§ 5)

Muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství, mají předem poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav (§ 2 ZOR).

Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením (§ 3 odst. 1 ZOR). Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků (§ 3 odst. 2 ZOR) před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst, které jsou matričním úřadem (§ 4 odst. 1 ZOR).

Uzavřít manželství lze na vhodném místě, které povolí matriční úřad, do jehož správního obvodu toto místo spadá (§ 4 odst. 4 ZOR). V případě přímého ohrožení života snoubence, může se manželství uzavřít před kterýmkoli obecním úřadem (§ 4 odst. 5 ZOR)

⁹⁸ Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo, s. 51

⁹⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

¹⁰⁰ Holub, M. Zákon o rodině: s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími, s. 11

¹⁰¹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

Snoubenci jsou povinni předložit stanovené doklady a prohlásit, že jim nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství, znají svůj zdravotní stav a že zvážili úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotné zajištění rodiny po uzavření manželství (§ 6 odst. 1 ZOR). Přehled dokladů, které je potřeba předložit je obsažen ve čtvrtém díle zákona č. 301/2000 Sb., v ustanovení § 32 – § 41.¹⁰² Předložení dokladů může matriční úřad prominout, je-li jejich opatření spojeno s těžko překonatelnou překážkou (§ 6 odst. 3 ZOR).

Z důležitých důvodů lze povolit, aby prohlášení jednoho ze snoubenců, že vstupuje do manželství, učinil jeho zástupce. Plná moc musí být písemná a podpis na ní musí být úředně ověřen. Druhý snoubenec, se kterým má být manželství uzavřeno, musí být v ní přesně označen, jinak manželství nevznikne (§ 9 odst. 1 ZOR).

Zástupcem snoubence může být pouze zletilá fyzická osoba, která není zbavena způsobilosti k právním úkonům, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena, a která je stejného pohlaví jako snoubenec, kterého zastupuje (§ 9 odst. 4 ZOR).

O neplatné a neexistující manželství se jedná v případě:¹⁰³

- ✓ porušení principu monogamie (§ 11 odst. 1 ZOR)
- ✓ příbuzenského vztahu (§ 12 ZOR)
- ✓ nedostatku věku (§ 13 odst. 1 ZOR)
- ✓ duševní poruchy (§ 14 odst. 3 a 4 ZOR)
- ✓ vady právního úkonu (§ 15 ZOR)

Právo manžela uplatnit neplatnost manželství zanikne uplynutím jednoho roku ode dne, kdy se o rozhodné skutečnosti dozvěděl (§ 15a odst. 2 ZOR). Soud vysloví neplatnost manželství na návrh kteréhokoli z manželů (§ 15a odst. 1 ZOR). Manželství prohlášené za neplatné se považuje za neuzavřené (§ 17 odst. 1 ZOR).

Manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím (§ 17a odst. 1 ZOR) nebo v případě, že bylo uzavřeno nezletilým mladším šestnácti let (§ 17a odst. 2 ZOR).

¹⁰² Holub, M. Zákon o rodině: s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími, s. 22

¹⁰³ M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, s. 135

Nejsem ani se nepovažuji za odborníka na právo. Na základě informací, které jsem mohl získat z dostupné literatury, rodinné právo prošlo výraznými změnami. Myslím si, že všechny provedené novelizace měly za úkol především zjednodušit systém jeho výkladu a ulehčit práci soudním tribunálům. Nevím určitě, jestli výsledek splnil všechna očekávání, jelikož je to otázka pro znalce, ale věřím, že se alespoň přiblížil k tolik očekávanému ideálu.

Je to obyčejný pohled laika, který si může jen přát, aby všechny projednávané případy byly ukončeny v nejkratší možné době a jejich následky zanechaly ve všech zúčastněných co nejmenší pochybnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část byla zaměřena na přípravu a realizaci výzkumného projektu, jehož záměrem bylo zjistit fakta, která mohou být pro partnery překážkou k uzavření manželství. Dále také odhalit skutečnosti, které vedou partnery k rozchodu/rozvodu.

Výzkumný projekt probíhal v těchto krocích:

1. Stanovení cíle výzkumu
2. Definování hypotéz
3. Zvolení výzkumné metody
4. Příprava dotazníku
5. Distribuce dotazníku
6. Zpracování dat
7. Prezentace výsledků
8. Závěrečné zhodnocení

5.1 Stanovení cíle a formulace hypotéz

Cílem bakalářské práce v praktické části bylo pomocí kvantitativní metodologie (dotazníků) zjistit důvody, které omezují nesezdaným párům vstoupit do manželského svazku.

Sekundárně pak odhalit příčiny, které by mohly mít výrazný podíl na rozchodu/rozvodu partnerů.

Součástí výzkumu bylo verifikovat následující stanovené hypotézy:

- 1) **Narození dítěte má vliv na uzavření manželství partnerů**
- 2) **Náročný profesní život může výrazně ovlivnit rozchod/rozvod partnerů**
- 3) **Jednou z nejčastějších příčin rozchodu/rozvodu partnerů je neshoda při plánování rodičovství**

5.2 Příprava dotazníku

Většinu otázek v dotazníku jsem zvolil uzavřených selektivních, které jsem se snažil jasně a srozumitelně formulovat. Respondenti tak měli možnost vybírat z více než dvou variant odpovědí.

Výzkum probíhal bez pilotní studie, ale s předchozím ověřením srozumitelnosti pokládaných otázek.

Pozornost byla zaměřena nejen na logickou posloupnost otázek, ale také na důležitou grafickou úpravu celého dotazníku.¹⁰⁴ Jeho finální verze je uvedena v příloze č. 1 této práce.

Vybraný vzorek respondentů reprezentoval život ve městě i na venkově. Rovnoměrným způsobem byli zastoupeni muži i ženy, kteří nežili v manželském svazku.

Dotazník byl anonymní a jeho distribuce probíhala v druhé polovině února roku 2013.

Shromažďování dat, jejich uspořádání a zpracování probíhalo v průběhu března s použitím aplikace word (textová část) a excel (grafická část).

5.3 Analýza a prezentace získaných dat

Rozdělení podle pohlaví v dotaznících, které byly vyhodnoceny, byla mírná převaha mužů nad ženami.

Musím konstatovat, že podle stanovených kritérií bylo daleko náročnější získat potřebné informace od žen.

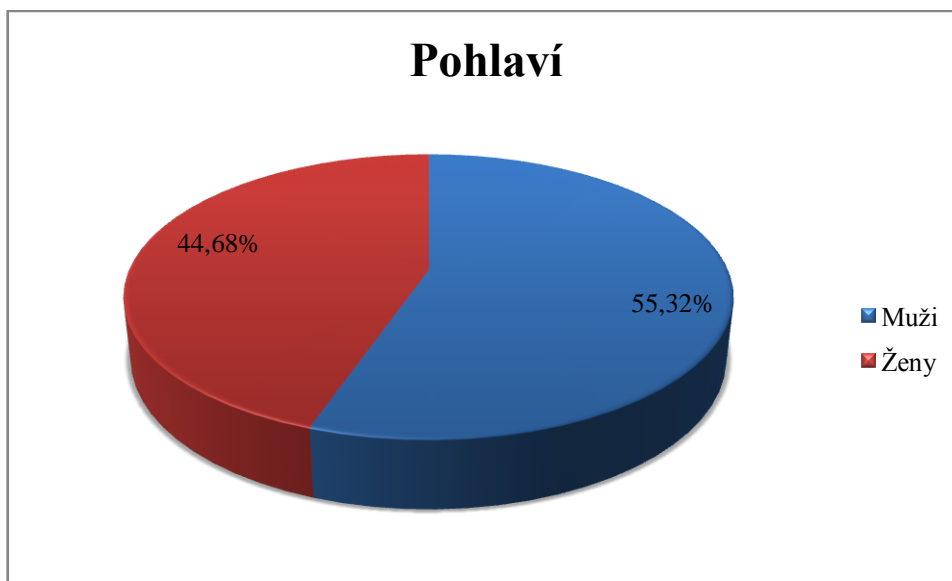
Detailní rozdělení a grafické znázornění je uvedené v tabulce 6 a grafu 1.

Tabulka 6 Pohlaví

Pohlaví	Počet	%
Muži	26	55,32
Ženy	21	44,68

¹⁰⁴ Řezanková, H. Analýza dat z dotazníkových šetření, s. 14

Graf 1 Pohlaví

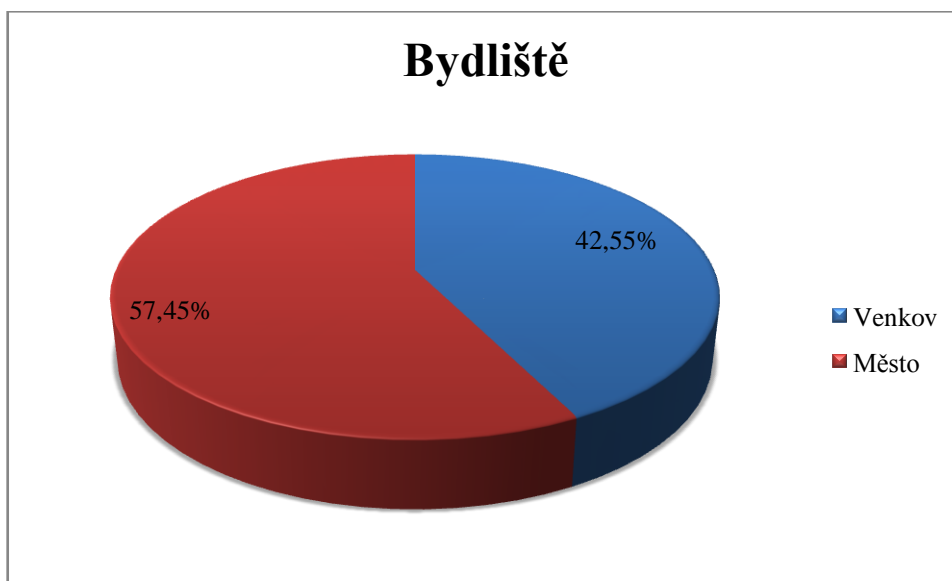
Město jako místo svého bydliště uváděla většina mužů i žen. V dotazníku nebyl přesně určený počet obyvatel pro rozdělení bydliště na venkov – město.

Samotné rozdělení je uvedené v tabulce 7 a grafu 2.

Tabulka 7 Místo bydliště

Bydliště	Počet	%
Venkov	20	42,55
Město	27	57,45

Graf 2 Místo bydliště

Pokud se zaměříme na věk respondentů, tak u mužů i žen je největší zastoupení ve skupině 26-30 let. Podle mého názoru se potvrzuje trend nejen pozdějšího věku při uzavírání manželství, ale i zvyšující se počet dvojic žijících pouze ve „faktickém manželství.“

Rozdělení podle věku respondentů je uvedené v tabulce 8.

Tabulka 8 Věk respondentů

Věk respondenta	20-25 let	26-30 let	31-35 let	36-40 let	41-45 let	46-50 let	50 a výše	Celkem
Muži	10	11	3	2	0	0	0	26
Ženy	1	8	6	3	1	1	1	21
%	23,40	40,43	19,15	10,64	2,13	2,13	2,13	100,00

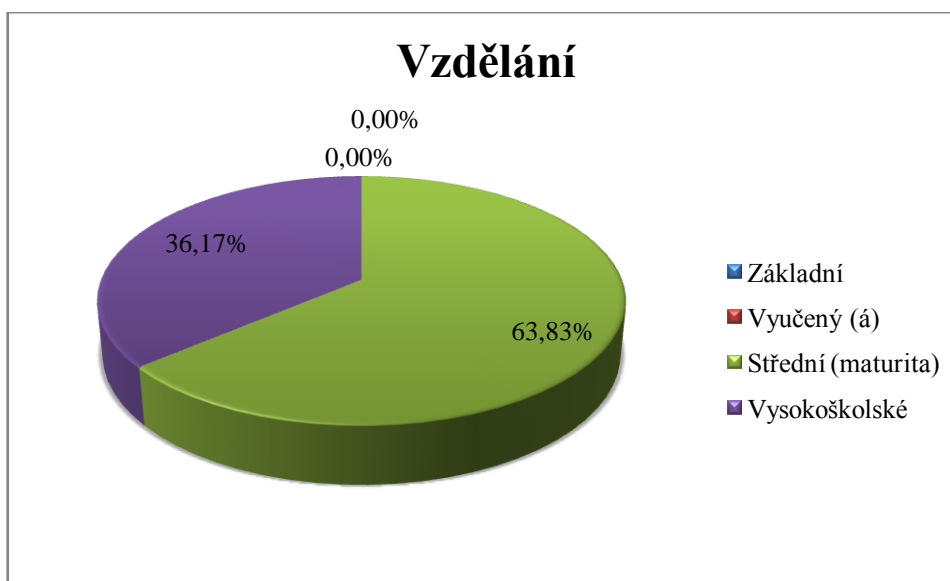
Vzdělání převažuje středoškolské, základní a vyučení není vůbec zastoupené.

Rozdělení je uvedené v tabulce 9 a grafu 3.

Tabulka 9 Vzdelání respondentů

Vzdělání	Počet	%
Základní	0	0,00
Vyučený (á)	0	0,00
Střední (maturita)	30	63,83
Vysokoškolské	17	36,17

Graf 3 Vzdelání respondentů

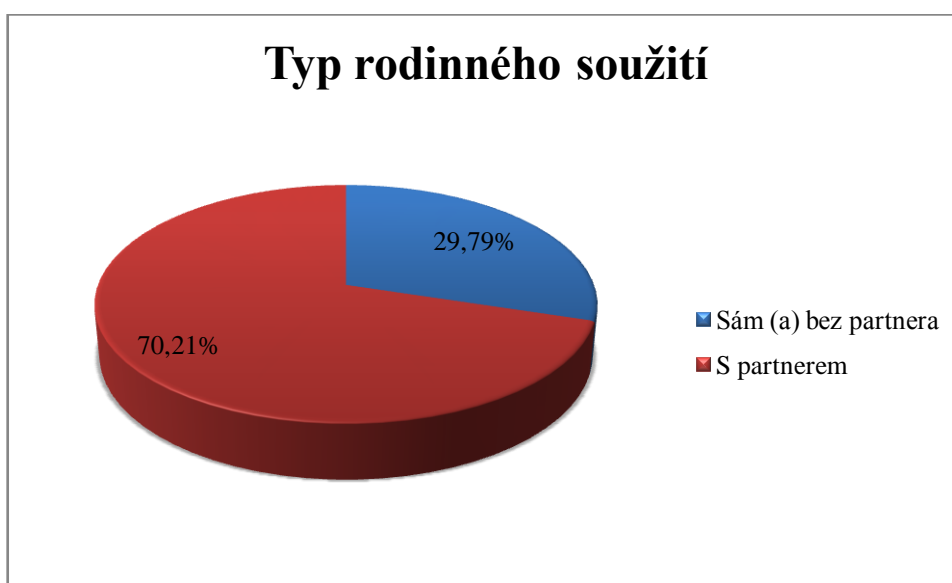
Více jak 70% z dotazovaných uvedlo, že žijí s partnerem. Ve výzkumu byla stanovena podmínka, že partneři nesmějí žít ve svazku manželském.

Rozdělení je uvedené v tabulce 10 a grafu 4.

Tabulka 10 Typ rodinného soužití

Typ rodinného soužití	Počet	%
Sám (a) bez partnera	14	29,79
S partnerem	33	70,21

Graf 4 Typ rodinného soužití

Narození dítěte jako důvod k uzavření manželského svazku s partnerem uvedlo téměř 45% respondentů (odpovědi ano a spíše ano). Na druhou stranu více než polovina z dotazovaných však narození dítěte jako vliv nevnímá (odpovědi ne a spíše ne).

Rozdělení jednotlivých odpovědí je uvedené v tabulce 11 a grafu 5.

Tabulka 11 Narození dítěte a jeho vliv na uzavření manželství s partnerem

Odpověď	Muži	Ženy	%
Spíše ano	10	7	36,17
Ano	4	0	8,51
Spíše ne	5	3	17,02
Ne	6	10	34,04
Nevím	1	1	4,26
Celkem	26	21	100,00

Graf 5 Narození dítěte a jeho vliv na uzavření manželství s partnerem

Jako nejvážnější příčiny rozchodu/rozvodu partnerů dotazovaní uvedli neshodu při plánování rodičovství, dále náročný profesní život jednoho z partnerů a jako poslední nedostatek finančních prostředků.

Za nejméně důležitý problém považovali ztrátu zaměstnání a špatnou bytovou situaci.

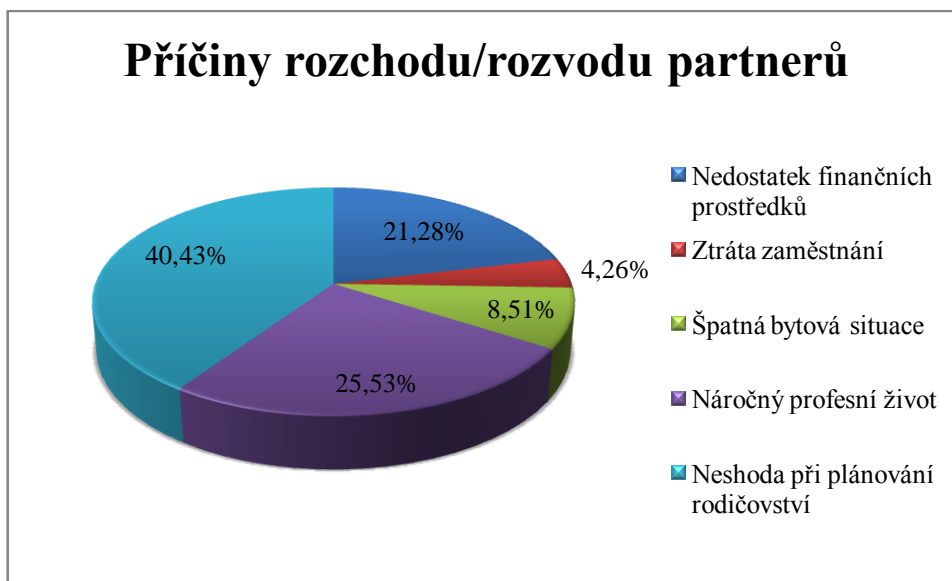
Volba příčiny byla ohodnocena podle stupnice 1 – 5, kdy 1 představovala nejméně závažnou a 5 nejzávažnější příčinu rozchodu/rozvodu partnerů. Bodování nebylo striktně určené a respondenti mohli nabízeným možnostem přidělit také stejné bodové ohodnocení.

Rozdělení jednotlivých odpovědí je uvedené v tabulce 12 a grafu 6.

Tabulka 12 Příčiny rozchodu/rozvodu partnerů

Příčiny rozchodu/rozvodu	Muži	Ženy	%
Nedostatek finančních prostředků	6	4	21,28
Ztráta zaměstnání	1	1	4,26
Špatná bytová situace	1	3	8,51
Náročný profesní život	7	5	25,53
Neshoda při plánování rodičovství	11	8	40,43
Celkem	26	21	100,00

Graf 6 Příčiny rozchodu/rozvodu partnerů

5.4 Zhodnocení výzkumu

Samotné zhodnocení výzkumu bude zaměřeno především na ověření nebo vyvrácení platnosti jmenovaných hypotéz.

Hypotéza č. 1:

× **Narození dítěte má vliv na uzavření manželství partnerů**

Platnost této hypotézy byla vyvrácena, jelikož pro 51,06% respondentů by narození dítěte nemělo vliv na případné uzavření manželství s partnerem. Z tohoto počtu celkem 34,04% dotazovaných odpovědělo jednoznačně „ne“ a 17,02% „spíše ne“.

Naopak 44,68% dotazovaných uvedlo, že by narození dítěte vliv mělo. Možnost odpovědět rozhodně „ano“ využilo celkem 36,17%, „spíše ano“ pak 8,51% respondentů.

Pro mě bylo překvapivé zjištění, že u více mužů (celkem 14) než žen (celkem 7) by narození potomka mělo vliv na jejich rozhodování o vstupu do manželství se svým partnerem.

Výsledek však může být ovlivněný nejen nižším věkovým průměrem u mužů, ale i rozdílnými prioritami jednotlivců v závislosti na vlastních životních zkušenostech.

Hypotéza č. 2:

✓ **Náročný profesní život může výrazně ovlivnit rozchod/rozvod partnerů**

Platnost této hypotézy byla potvrzena. Pro téměř 26% dotazovaných může být náročný profesní život jednoho z partnerů důvodem k rozchodu. Uvedený argument k rozchodu/rozvodu je důležitý pro 26,92% mužů a 23,80% žen. V pořadí byla třetí nejzávažnější příčinou, která by mohla výraznou měrou přispět k ukončení společného života partnerů.

Podle mého názoru, je náročné zaměstnání výsledkem aktuální situace na pracovním trhu. Především neustále se zvyšující nezaměstnanost a obava ze ztráty zaměstnání vede zaměstnance k tomu, že v práci tráví stále více času. Nesmím ale zapomenout, že je tento čas ovlivněný také nižší produktivitou pracovníků v porovnání s jinými zeměmi.

Hypotéza č. 3:

✓ **Jednou z nejčastějších příčin rozchodu/rozvodu partnerů je neshoda při plánování rodičovství**

Poslední jmenovaná hypotéza byla také potvrzena. Nejvíce mužů (celkem 11) i žen (celkem 8) považuje neshodu při plánování rodičovství jako nejzávažnější příčinu rozchodu/rozvodu partnerů. Celkem se jednalo o 40,43% respondentů, pro které je tento aspekt velmi důležitý.

Plánované rodičovství se stalo nedílnou součástí partnerského života. Většina párů touží své dítě přivést na svět v době, kdy je nebude ohrožovat nedostatek financí, obava ze ztráty zaměstnání nebo nepříznivých bytových poměrů. Myslím si, že se lidé nejdříve zaměřují na vybudování určité pozice v práci, dále na zajištění odpovídajícího zázemí pro rodinu a také na splnění vlastních přání.

Celkový přehled nejzávažnějších důvodů k rozchodu/rozvodu partnerů podle dotazovaných respondentů je následující:

1. Neshoda při plánování rodičovství – 40,43%
2. Náročný profesní život – 25,53%
3. Nedostatek finančních prostředků – 21,28%
4. Špatná bytová situace – 8,51%
5. Ztráta zaměstnání – 4,26%

Pro dotazované je samozřejmě důležitá i finanční stránka, která je zárukou pro odpovídající zajištění rodiny. Celkem 21,28% respondentů ji určilo jako primární důvod pro rozchod/rozvod partnerů.

Naopak špatná bytová situace je jako klíčový důvod k rozchodu/rozvodu pouze pro 8,51% respondentů a ztrátu zaměstnání považuje za nejhorší jen 4,26% dotazovaných.

Složitou bytovou situaci lze v dnešní době za určitého úsilí vyřešit nebo pro nějakou dobu překlenout. Většina z nás může počítat s podporou svých rodičů, v neposlední řadě i klesající úroky nabízených hypoték jsou vodítkem pro očekávaný výsledek v podobě vlastního bydlení.

Ztráta zaměstnání není považována za vážnou hrozbu, což může být následkem pevné víry ve své schopnosti nebo jistotou pracovního poměru. Pokud o zaměstnání člověk opravdu přijde, je důležité okamžitě a aktivně hledat nové, aby se situace co nejdříve opět stabilizovala.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zaměřena na rodinu a její proměny ve společenské realitě z hlediska právních aspektů.

V první kapitole teoretické části práce jsem se snažil popsat rodinu z pohledu jejího historického vývoje až po současný model, se zaměřením na bouřlivé roky znamenající přechod od totalitního režimu ke svobodě a s tím spojená úskalí.

Shrnul jsem jednotlivé funkce, které by ve společnosti jako její základní stavební prvek měla plnit. Je to jeden z důležitých segmentů pro žádoucí rozvoj jednotlivých členů a fungování rodiny jako kompaktního celku.

Druhá kapitola byla zaměřena na rozpad rodiny, konkrétně pak na rozvod, zánik registrovaného partnerství a rozchod nesezdaného páru včetně možných právních důsledků na všechny aktéry.

Výchově dítěte byla věnována třetí kapitola. Rozdělena byla na výchovu v úplné, neúplné a náhradní rodině. Ve všech případech jsem se snažil zhodnotit možná rizika, která by s sebou přinesla nechuť účastníků najít společný konsenzus při výchově dítěte.

Čtvrtá a závěrečná kapitola teoretické části se týkala legislativy, zejména zákona o rodině a vzniku manželství.

V empirické části bakalářské práce jsem se snažil pomocí kvantitativní metodologie zjistit důvody, které omezují nesezdaným párům vstoupit do manželského svazku.

Sekundárně pak odhalit příčiny, které by mohly mít výrazný vliv na rozchod/rozvod partnerů.

Na základě analýzy dotazníků jsem se pokusil verifikovat tři jmenované hypotézy.

Platnost však byla potvrzena u následujících dvou hypotéz:

- ✓ náročný profesní život může výrazně ovlivnit rozchod/rozvod partnerů
- ✓ jednou z nejčastějších příčin rozchodu/rozvodu partnerů je neshoda při plánování rodičovství

Vyvrácena byla platnost jediné hypotézy:

- ✗ narození dítěte má vliv na uzavření manželství partnerů

Stav současné společnosti i pohled na rodinný život je částečným obrazem výsledků provedeného výzkumu.

Rodina už není jedinou prioritou a děti narozené mimo manželství se staly běžnou součástí našeho života. Náročný profesní život a neustálý stres se podepisují na zvýšeném počtu rozpadů rodin.

Důležité však je, aby dítě dostalo potřebnou péči od rodičů a výsledek splnil naše očekávání. Záleží jen na nás samotných a našem přístupu k této problematice.

Výsledek výzkumu bude pro mě obtížné aplikovat, jelikož pracuji v oboru, který jen okrajově zasahuje do sociální oblasti.

Přesto mi poskytl nový pohled na problematiku rodinného života, který se budu snažit využít při práci s lidmi v mém zaměstnání, ale i v běžném životě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Zákon č.23/1991 Sb. Listina základních práv a svobod, v platném znění
- [2] Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění
- [3] Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění
- [4] Zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte, v platném znění
- [5] Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, v platném znění
- [6] Bulisová, J. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích. Praha: Cesty, 2003, 752 s. ISBN 80-7181-947-6
- [7] Dudová, R. a kol. Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, 166 s. ISBN 978-80-7330-119-4
- [8] Francová, M., Dvořáková Závodská, J. Rozvody, rozchody a zánik partnerství. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010, 260 s. ISBN 978-80-7357-586-1
- [9] Hayesová, Nicky. Základy sociální psychologie. Praha: Portál, 2011, 166 s. ISBN 978-80-7367-909-5
- [10] Holub, M. Zákon o rodině: s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími. Praha: Leges, 2011, 456 s. ISBN 978-80-87212-96-7
- [11] Hrušáková, M., Králíčková, Z. České rodinné právo. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 400 s. ISBN 80-210-3974-4
- [12] Choděra, O. Partnerství, manželství a paragrafy. Praha: Grada, 2002, 108 s. ISBN 80-247-0217-7
- [13] Jandourek, J. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-7178-535-0
- [14] Kocourková, J., Rabušic, L. Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, 2006, 158 s. ISBN 80-86561-93-3
- [15] Klimeš , J. Partneři a rozchody. Praha: Portál, 2010, 239 s. ISBN 978-80-7367-745-9
- [16] Kovařík, J. Současná rodina: Problémy - konstanty - proměny - naděje. Praha: Asociace manželských a rodinných poradců ČR, 1996, 71 s.
- [17] Králíčková, Z. Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 264 s. ISBN 80-210-3093-3

- [18] Maňák, J. Cesty pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2004, 78 s. ISBN 80-7315-078-6
- [19] Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 80-85282-83-6
- [20] Mišíková, J. Základy sociologie rodiny. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003, 53 s. ISBN 80-7042-291-2
- [21] Možný, I. Moderní rodina. Brno: Blok, 1990, 184 s. ISBN 80-7029-018-8
- [22] Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8
- [23] Možný, I. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 251 s. ISBN 80-85850-75-3
- [24] Muselíková, M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 157 s.
- [25] Novotná, V. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, 256 s. ISBN 978-80-86723-77-8
- [26] Procházka, V. Příruční slovník naučný. Praha: Československá akademie věd, 1966, 960 s.
- [27] Punch, K. Základy kvantitativního šetření. Praha: Portál, 2008, 150 s. ISBN 978-80-7367-381-9
- [28] Řezanková, H. Analýza dat z dotazníkových šetření. Praha: Professional Publishing, 2011, 217 s. ISBN 978-80-7431-019-5
- [28] Sirovátka, T., Hora, O. Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti. Boskovice: Albert, 2008, 328 s. ISBN 978-80-7326-140-5
- [29] Small, M. F. Naše děti, naše světy: jak biologie a kultura ovlivňují naše rodičovství. Praha: DharmaGaia, 2012, 291 s. ISBN 978-80-7436-028-2
- [30] Sullerot, É. Krize rodiny. Praha: Karolinum, 1998, 61 s. ISBN 80-7184-647-3
- [31] Šínová, R. a kol. Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. Praha: Leges, 2010, 362 s. ISBN 978-80-87212-50-9
- [32] Tuček, M. a kol. Česká rodina v transformaci - Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998, 159 s. ISBN 80-85950-45-6

[33] Veselá, R. a kol. Rodina a rodinné právo - historie, současnost a perspektivy. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 262 s. ISBN 80-86432-48-3

Internetové zdroje

- [34] <http://www.imsbrno.cz/>
- [35] <http://www.czso.cz/> 31. 12. 2012
- [36] <http://eur-lex.europa.eu/cs/index.htm>
- [37] <http://www.umpod.cz/>
- [38] <http://www.mpsv.cz/cs/4>
- [39] <http://www.mvcr.cz/>

Jiné zdroje

- [40] CODEXIS Mobile

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ZOR Zákon o rodině.

ZRP Zákon o registrovaném partnerství.

TZ Trestní zákoník.

ZSVM Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

MZV Ministerstvo zahraničních věcí.

Sb. Sbírka.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Grafické znázornění typu manželství	14
Graf 1. Pohlaví	49
Graf 2. Bydliště	49
Graf 3. Vzdělání respondentů	50
Graf 4. Typ rodinného soužití	51
Graf 5. Narození dítěte a jeho vliv na uzavření manželství s partnerem	52
Graf 6. Příčiny rozchodu/rozvodu partnerů	53

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Sňatečnost svobodných, 2001 – 2011	20
Tab. 2. Rozvodovost, 2001 – 2011	23
Tab. 3. Registrované partnerství	27
Tab. 4. Faktická manželství v letech 1980, 1991 a 2001	28
Tab. 5. Počet narozených dětí podle legitimacy, 2001 – 2011	30
Tab. 6. Pohlaví	48
Tab. 7. Místo bydliště	49
Tab. 8. Věk respondentů	50
Tab. 9. Vzdělání respondentů	50
Tab. 10. Typ rodinného soužití	51
Tab. 11. Narození dítěte a jeho vliv uzavření manželství s partnerem	51
Tab. 12. Příčiny rozchodu/rozvodu partnerů	52

SEZNAM PŘÍLOH

PI Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

- Prosím o vyplnění dotazníku, který zabere maximálně 14 minut vašeho času
- Z uvedených možností vyberte vždy jen **jednu odpověď**, pokud není uvedeno jinak
- Dotazník je součástí mé bakalářské práce

1. Pohlaví

Žena

Muž

2. Věk (prosím doplňte)

3. Nejvyšší dosažené vzdělání

Základní

Vyučený(á)

Střední (maturita)

Vysokoškolské

4. Typ rodinného soužití

Sám(a) bez partnera

S partnerem

5. Bytové poměry

Vlastní byt

Pronajatý byt

Podnájem

S rodiči

6. Bydliště

Venkov

Město

7. Plánujete s partnerem vstoupit do manželského svazku?

Spíše ano

Ano

Spíše ne

Ne

Zatím neplánuji

8. Je pro Vás manželství důležité?

Spíše ano

Ano

Spíše ne

Ne

Nevím

9. Myslíte si, že je manželství důležité pro Vašeho partnera?

Spíše ano

Ano

Spíše ne

Ne

Nevím

10. Mělo by narození dítěte vliv na uzavření manželského svazku s partnerem?

Spíše ano

Ano

Spíše ne

Ne

Nevím

11. Vstoupit do manželského svazku Vám zabraňuje momentální nedostatek financí pro odpovídající zajištění budoucí rodiny?

Spíše ano

Ano

Spíše ne

Ne

Nevím

12. Vstoupit do manželského svazku Vám zabraňuje absence vlastního bydlení?

Spíše ano

Ano

Spíše ne

Ne

Nevím

13. Vstoupit do manželského svazku Vám zabraňuje budování vlastní kariéry?

Spíše ano

Ano

Spíše ne

Ne

Nevím

14. Myslíte si, že příčinou rozchodu/rozvodu může být zejména (prosím doplňte číslici podle stupnice 1 - 5, kdy 1 představuje nejméně závažnou a 5 nejzávažnější příčinu rozchodu/rozvodu):

Nedostatek finančních prostředků

Ztráta zaměstnání

Špatná bytová situace

Náročný profesní život jednoho z partnerů

Neshoda při plánování rodičovství